

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra filosofie a společenských věd

Aplikace projektového vyučování základů společenských věd v mimoškolním vzdělávání

Diplomová práce

Autor:	Bc. Eliška Hašková
Studijní program:	N7504 Učitelství pro střední školy
Studijní obor:	Učitelství pro střední školy - český jazyk a literatura Učitelství pro střední školy - základy společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. Hana Šebestová

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Eliška Hašková

Studium: P14P0395

Studijní program: N7504 Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Učitelství pro střední školy - český jazyk a literatura, Učitelství pro střední školy - základy společenských věd

Název diplomové práce: **Aplikace projektového vyučování základů společenských věd v mimoškolním vzdělávání**

Název diplomové práce AJ: The application of the project of teaching the basics of social sciences in the out-of-school education

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se bude zabývat aktuálním tématem projektového vyučování, specificky v podmínkách mimoškolního vzdělávání. Projektové vyučování bude realizováno v rámci projektu "Škola na zámku", který nabízí propojení zážitkové pedagogiky a jedinečného místa lokality Zámeckého návrší ve městě Litomyšl. V teoretické části bude popsáno projektové vyučování, budou shrnuty poznatky o projektu "Škola na zámku" (historie, vznik, základní myšlenky, cíle, inovativní přínos). Projektové vyučování bude popsáno v kontextu mimoškolního vzdělávání. V praktické části bude vytvořen projekt zaměřený na vybrané společenskovední téma. Projekt bude realizován a evaluován v rámci projektu "Škola na zámku".

DVOŘÁKOVÁ, Markéta. Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2009, 158 s. ISBN 978-80-246-1620-9. HANSEN ČECHOVÁ, Barbara. Nápadník pro rozvoj klíčových kompetencí ve výuce. Praha: www.scio.cz, 2006, 177 s. ISBN 80-86910-53-9. HANUŠ, Radek a Lenka CHYTILOVÁ. Zážitkové pedagogické učení. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 192 s. ISBN 978-80-247-2816-2. NOVOTNÝ, Jan. Projektová výuka a aspekty tvořivosti v edukačním procesu. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2012, 116 s. ISBN 978-80-7414-431-8. PELÁNEK, Radek. Zážitkové výukové programy. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 133 s. ISBN 978-80-7367-656-8. SILBERMAN, Mel a Karen LAWSON. 101 metod pro aktivní výcvik a vyučování: osvědčené způsoby efektivního vyučování. 1. vyd. Praha: Portál, 1997, 311 s. ISBN 80-7178-124-x. SVOBODOVÁ, Radka, Branislav LACKO a Ondřej CINGL. Projektové řízení a projektové vyučování, aneb, Jak na výukové projekty podle zásad projektového řízení. Vyd. 1. Choceň: PM Consulting, 2010, 100 s. ISBN 978-80-254-8174-5. TOMKOVÁ, Anna, Jitka KAŠOVÁ a Markéta DVOŘÁKOVÁ. Učíme v projektech. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 173 s. ISBN 978-80-7367-527-1. <http://www.skolanazamku.cz/>

Garantující pracoviště: Katedra filosofie a společenských věd,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Hana Šebestová

Oponent: Mgr. Irena Kapustová

Datum zadání závěrečné práce: 22.12.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 11. 4. 2017

Poděkování

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování vedoucí diplomové práce Mgr. Haně Šebestové za její cenné rady a ochotu při vedení mé diplomové práce. A zároveň děkuji všem, kteří mně při její tvorbě byli oporou.

Anotace

HAŠKOVÁ, Eliška. *Aplikace projektového vyučování základů společenských věd v mimoškolním vzdělávání*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 69 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se bude zabývat aktuálním tématem projektového vyučování, specificky v podmínkách mimoškolního vzdělávání. Projektové vyučování bude realizováno v rámci projektu "Škola na zámku", který nabízí propojení zážitkové pedagogiky a jedinečného místa lokality Zámeckého návrší ve městě Litomyšl.

V teoretické části bude popsáno projektové vyučování, budou shrnuty poznatky o projektu "Škola na zámku" (historie, vznik, základní myšlenky, cíle, inovativní přínos). Projektové vyučování bude popsáno v kontextu mimoškolního vzdělávání. V praktické části bude vytvořen projekt zaměřený na vybrané společenskovední téma. Projekt bude realizován a evaluován v rámci projektu "Škola na zámku".

Klíčová slova: Občanský a společenskovední základ, projektová výuka, mimoškolní organizace Škola na zámku

Annotation

HAŠKOVÁ, Eliška. *The application of the project of teaching the basics of social sciences in the out-of-school education*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2017. 69 pp. Diploma Thesis.

The diploma project is focused on current issue of project teaching, specifically in terms of extracurricular education. The project teaching is going to be implemented in the project “Škola na zámku”, which offers interconnection of experiential education and the unique place of the Castle Hill in Litomyšl.

Project education is described in the theoretical part, there are summarized the findings of the project “Škola na zámku” (history, origin, basic ideas, goals, innovative contribution). The project education is described in the context of extracurricular education. A project focused on a chosen civic and science theme is created in the practical part of the thesis. The project will be implemented and evaluated in the project “Škola na zámku”.

Keywords: Civic and social basis, project education, extracurricular organization
Škola na zámku

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 OBSAH A CÍL VZDĚLÁVÁNÍ ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD	11
1. 1 Vzdělávací systém.....	11
1. 2 Pojetí výuky Občanského a společenskovedního základu	12
2 VÝUKOVÉ METODY	15
2. 1 Definice výukové metody	15
2. 2 Klasifikace výukových metod.....	15
2. 2. 1 Klasické výukové metody	15
2. 2. 2 Inovativní výukové metody	16
3 PROJEKTOVÁ METODA.....	18
3. 1 Vymezení pojmu	18
3. 2 Vznik a vývoj projektového vyučování	19
3. 3 Význam projektové metody při vzdělávání	22
3. 4 Možné problémy při projektové výuce	24
3. 5 Zavedení projektového vyučování do výuky	25
3. 6 Typologie projektů	27
4 MIMOŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	28
4. 1 Projektová výuka v mimoškolním prostředí	28
4. 1. 1 O projektu Škola na zámku	28
4. 1. 2 Vznik a historie Školy na zámku v Litomyšli	29
4. 1. 3 Inovativní přínos Školy na zámku do vzdělávání.....	30
4. 1. 4 Vize Školy na zámku.....	31
5 ZÁŽITKOVÁ PEDAGOGIKA	32
5. 1 Historie a vývoj zážitkové pedagogiky	32
5. 1. 1 Prázdninová škola Lipnice	32
5. 2 Podstata zážitkové pedagogiky	33
PRAKTICKÁ ČÁST	36

6 PROJEKTOVÉ VYUČOVÁNÍ.....	36
7 METODICKÉ LISTY.....	38
7. 1 Metodický list č. 1: Úvod do projektu	38
7. 2 Metodický list č. 2: Psaní článku	40
7. 3 Metodický list č. 3: Otisknutí článku - cenzura	42
7. 4 Metodický list č. 4: Práce v knihovně, samizdatová činnost	43
7. 5 Metodický list č. 5: Návštěva kostela, šíření článku o Janu Palachovi.....	45
7. 6 Metodický list č. 6: Demontrace.....	46
7. 7 Metodický list č. 7: Výroba informačních panelů.....	48
8 HODNOCENÍ PROJEKTOVÉHO VYUČOVÁNÍ	50
8. 1 Hodnocení učitele Mgr. Hany Honzíkové	50
8. 2 Hodnocení učitele Mgr. Šárky Kadidlové.....	51
8. 3 Celkové zhodnocení autorky projektu	52
ZÁVĚR	54
POUŽITÉ ZDROJE.....	56
SEZNAM PŘÍLOH.....	60

ÚVOD

Diplomová práce na téma „*Aplikace projektového vyučování základů společenských věd v mimoškolním vzdělávání*“ ve své teoretické části nejprve nastíní podobu současného vzdělávacího systému a pojetí výuky společenských věd. Následně představí současné výukové metody ve vzdělávání a jejich klasifikaci. Stěžejní kapitola se bude zabývat jednou z inovativních komplexních výukových metod v pedagogice, pojmem, který bude provázet prakticky celou tuto práci, a sice termínem projektová výuka. V podkapitolách bude předně charakterizována tato metoda, dále bude zmapován její vznik a historie, především se zřetelem k americké pragmatické škole, poté se práce zaměří na přednosti a význam projektového vyučování na straně jedné, a na možná úskalí při přípravě a realizaci na straně druhé. Další podkapitoly budou pojednávat o zavedení projektu do výuky a o jednotlivých typech projektů.

Hlavním cílem a přínosem této diplomové práce je vytvoření návrhu výuky vybraného společenskovědního tématu prostřednictvím projektového vyučování v mimoškolním prostředí. Následující kapitola proto seznamuje se Školou na zámku v Litomyšli, organizací, pod jejíž záštitou bude vytvořen, realizován a následně evaluován program pro středoškolské studenty. Podoba tohoto programu bude vycházet ze získaných poznatků o projektové výuce obsažených v teoretické části této diplomové práce. Škola na zámku nabízí propojení zážitkové pedagogiky a jedinečného místa Zámeckého návrší, kde se Škola na zámku nachází. V kapitole budou shrnuty získané základní poznatky o této organizaci, její historie a vývoj, bude specifikováno, v čem tkví inovativní přínos tohoto mimoškolního zařízení a kam se chce vyvíjet do budoucna.

Poslední kapitola teoretické části diplomové práce bude věnována zážitkové pedagogice.

Celá práce má především ukázat význam zajímavých metod ve výuce, má představit moderní vyučování, které dnes stále více nahrazuje to klasické. Pod pojmem klasická výuka rozumíme jednostranné předávání informací od učitele k studentovi, přičemž student se aktivně nezapojuje a pouze informace pasivně přijímá. Výsledkem je potom neschopnost studenta si osvojené informace zařadit do

hlubšího kontextu, typické je též rychlé zapomínání nových poznatků. Tento způsob vyučování tedy není příliš efektivní. Na straně druhé tak stojí moderní pojetí vzdělávání, v němž je aktivní zapojení studenta do výuky velmi důležité a k dosažení edukačních cílů se hledají vhodné metody, které jsou co nejúčinnější, takové, které rozvíjí kritické a tvořivé myšlení. Škola by měla studenty vybavit schopností samostatně se učit, a to celoživotně. V následujících kapitolách bude ukázáno, že i k tomu jim může pomoci projektová výuka jakožto zajímavá alternativní metoda, která může být se žáky či studenty uplatněna i v mimoškolním zařízení, a posloužit tak jako zajímavé zpestření při vzdělávání.

TEORETICKÁ ČÁST

1 OBSAH A CÍL VZDĚLÁVÁNÍ ZÁKLADŮ SPOLEČENSKÝCH VĚD

1. 1 Vzdělávací systém

V souladu s novými principy kurikulární politiky, zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v zákoně č. 561/2004 Sb., zákonu o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále jen „školský zákon“), se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní. Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představují Národní program vzdělávání (dále NPV) a rámcové vzdělávací programy (dále RVP). Zatímco NPV formuluje požadavky na vzdělávání, které jsou platné v počátečním vzdělávání jako celku, RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy (pro předškolní, základní a střední vzdělávání). Školní úroveň představují školní vzdělávací programy (ŠVP), podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách. Školní vzdělávací program si vytváří každá škola podle zásad stanovených v příslušném RVP (RVP MŠMT, 2017, [online]).

Tomeček (2009) uvádí, že obsah předmětu základy společenských věd byl do roku 2012 dán učebními osnovami (Základy společenských věd, č. j. 25 048/95-21-23). V současné době jeho obsah a cíle vycházejí z RVP a z něj si každá škola vytváří své ŠVP.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) již 30. 4. 1998 vydalo metodický pokyn, který učitelům umožňuje zavedení projektového vyučování do výuky. Jedná se o možnost odlišné organizace vzdělávání. Mezi další možnosti společně s projektovým vyučováním bylo zařazeno ještě modulové uspořádání učiva, sdružování tříd a nepravidelné rozvržení výuky (Novotný, 2012).

Valenta (1993) připomíná, že pokud chce učitel projektové vyučování zařadit, má k tomu tedy vytvořené podmínky. Realizace je pouze na jeho odvaze a chuti zapojovat do vzdělávání méně tradiční metody.

1. 2 Pojetí výuky Občanského a společenskovedního základu

RVP pro gymnaziální vzdělávání obsahuje vzdělávací obor Občanský a společenskovední základ (OSZ), který je začleněn do vzdělávací oblasti Člověk a společnost (RVP G, 2017, [online]).

Vzdělávací oblast Člověk a společnost má za cíl rozvíjet a prohlubovat poznatky získané v základním vzdělávání. Je kladen důraz na to vést žáky ke kritické reflexi aktuálního dění ve společnosti, ke schopnosti aplikovat teoretické poznatky do praxe a hodnotit různé návrhy řešení problémů. Tato vzdělávací oblast se týká vzdělávacích oborů Občanský a společenskovední základ, Dějepis a Geografie.

Vzdělávací obsah oboru Občanský a společenskovední základ je rozdělen do šesti modulů:

- Člověk jako jedinec

V tomto bloku se žáci zabývají osobností člověka, podstatou lidské psychiky a uplatněním psychologie v každodenním životě.

- Člověk ve společnosti

Žáci se seznamují se společenskou podstatou člověka, dále se věnují struktuře společnosti a také sociálním fenoménům a procesům.

- Občan ve státě

Zde jsou řešena témata jako stát, demokracie, lidská práva a ideologie.

- Občan a právo

Tento modul je zaměřen na právo, konkrétně na právní odvětví, orgány právní ochrany a vztah práva a morálky.

- Mezinárodní vztahy, globální svět

Žáci jsou seznamováni s procesem globalizace a s principy a významem mezinárodní spolupráce a evropské integrace.

- Úvod do filosofie a religionistiky

V tomto bloku se žáci věnují základním poznatkům z filosofie, je zde řešena otázka víry v lidském životě, seznamují se s vývojem a podstatou filosofie (RVP G MŠMT, 2017, [online]).

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia stanovuje rovněž klíčové kompetence, které mají být i při hodinách základů společenských věd u studenta rozvíjeny. Pro tuto diplomovou práci jsou důležité především ty klíčové kompetence, které by měla prohlubovat projektová výuka. Student při projektovém vyučování pracuje se zdroji, vyhledává informace, hledá data a souvislosti, to vše vede k posílení kompetence k učení. Kompetence k řešení problémů se rozvíjí na základě hledání řešení problémů projektu, student řeší problémovou úlohu či situaci. Díky komunikaci se členy skupiny, učitelem, s institucemi a prací s komunikačními technologiemi zdokonaluje kompetenci komunikační. Kompetence sociální a personální se prohlubuje pomocí práce ve skupině, vedením diskuze, respektováním názorů a práce druhých. Pokud se jedná o projekt s historickou tematikou, student si např. může uvědomit svou příslušnost k obci a tím osvojovat též kompetenci občanskou (Dömischová, 2011).

Požadavky na učitele jsou v RVP shrnuty a rozděleny do základních kategorií, obecně se nazývají profesní kompetence učitele. Patří mezi ně například:

- kompetence odborně předmětová
- kompetence psychodidaktická
- kompetence komunikativní
- kompetence organizační a řídicí
- kompetence diagnostická a intervenční
- kompetence poradenská a konzultační
- kompetence reflexe vlastní činnosti (RVP, 2017 [online]).

Podle Dömischové (2011) se při projektové výuce vyžaduje ovládnutí předně těchto kompetencí: Kompetence komunikativní – je důležitá, jelikož učitel musí umět

dobře komunikovat s žáky a studenty, ale také s kolegy a dalšími institucemi, které se do projektové činnosti zapojují. Důraz je také kladen na kompetenci diagnostickou a intervenční, protože učitel při projektu jednak hodnotí žáka samotného jako individuum, jednak ho hodnotí jako člena týmu, resp. skupiny, podílejícího se na individuální i společné práci. Neméně důležitá je při projektové výuce kompetence poradenská, a to pro žáka i jeho rodiče, a v neposlední řadě je nezbytná kompetence organizační a řídicí, protože tu učitel upotřebí od příprav přes realizaci až po ukončení projektové výuky.

2 VÝUKOVÉ METODY

2. 1 Definice výukové metody

Výuková metoda je podle Maňáka (2003, s. 21) „... *nejadekvátnějším operativním nástrojem učitelovy vzdělávací kompetence, neboť právě metoda zprostředkovává a zajišťuje dosažení cílů. Metoda ovšem nepůsobí izolovaně, ale je součástí komplexu četných činitelů, které průběh výuky podmiňují a ovlivňují. Avšak metodě navíc přísluší funkce nositele a realizátora postupných kroků při osvojování učebních obsahů žáky.*“ „*Výuková metoda vyznačuje cestu, po níž se ve škole ubírá žák, ostatní činitelé mu tuto cestu usnadňují.*“ (Tamtéž, 2003, s. 22).

Charakterizaci výukové metody se zabývá také Mojžíšek (1988). Podle něho jednotlivé výukové metody nemají hlavní cíl naučit, ale spíše plní dílčí úkoly a vytvářejí komplex metod, které představují organizační formy a strukturu vyučování.

Zormanová (2012, s. 144) shrnuje, že „... *pomocí výukových metod je zpřístupněn a podán žákovi obsah kurikula, tedy vědomosti, dovednosti a postoje, a těmito výukovými prostředky je dosaženo výchovně – vzdělávacích cílů.*“

Podstatné tedy je, že pomocí výukové metody jsou žáci a studenti motivováni, jsou vedeni k tomu, aby pracovali samostatně a aktivně, vhodná metoda jim pomáhá snáze si osvojit vědomosti a dovednosti.

2. 2 Klasifikace výukových metod

Problematikou výukových metod a jejich klasifikací se ve svých publikacích zabývá velké množství autorů a můžeme se tedy setkat s nejrůznějším členěním výukových metod. Pro potřeby této diplomové práce byla použita klasifikace dle Maňáka a Švece (2003).

2. 2. 1 Klasické výukové metody

Do klasických výukových metod jsou řazeny metody, jež jsou součástí tzv. tradičního vyučování. To je založeno na direktivnosti a dominantním postavení učitele, který ve vzdělávacím procesu projevuje nejvyšší míru činnosti. Rozeznáváme metody slovní, do kterých patří monologické metody, jako je vyprávění, po-

pis, výklad, přednáška, práce s textem a vyprávění, dále dialogické metody, zahrnující rozhovor, dialog a diskuzi, metody písemných prací, např. kompozice nebo písemná cvičení, a metody práce s učebnicí, knihou nebo jiným textovým materiálem. Dalším typem jsou klasické výukové metody názorně demonstrační. Tam patří pozorování předmětů a jevů, práce s obrazem, instruktáž, statická a dynamická projekce a předvádění předmětů, činností, pokusů a modelů. K dovednostně praktickým metodám patří nácvik pohybových a pracovních dovedností, grafické a výtvarné činnosti, pracovní činnosti a laboratorní činnosti žáků.

Výhodou klasické výuky je menší potřeba času na přípravu a realizaci ve výuce. Vhodná je při osvojování náročné látky, většího množství informací nebo při potřebě upevnění a procvičení učiva (Zormanová, 2012).

„Základní výukové metody (v naší klasifikaci ‚klasické‘) představují důležité prvky vzdělávacího procesu, jakési nezbytné stavební postupy a techniky, které se na stavbě poznatkové a postojoyé soustavy člověka podílejí různým způsobem, ale které nikdy nemohou chybět, neboť jejich prostřednictvím schopný stavitel dokáže vybudovat různé stavby – od chatrče až po muzea a chrámy“ (Maňák, 2003, s. 132).

2. 2. 2 Inovativní výukové metody

Mezi inovativní metody Maňák a Švec (2003) zařazují na prvním místě takzvané aktivizační metody, jejichž podstatou je řešení problémových úloh a situací. Vysvětlují, že pojem inovativní výukové metody označuje nové pedagogické koncepty a jedná se tedy o zavádění moderních technik do tradiční výuky. Někdy se můžeme setkat také s označením alternativní metody. Pojmy alternativní a inovativní metody jsou chápány jako synonyma. Řadí mezi ně metodu diskuze, inscenační výukovou metodu, situační výukovou metodu, metodu problémové a didaktické hry a metody heuristické.

Druhou podskupinou (vedle metod aktivizačních) jsou komplexní výukové metody, kam patří skupinová a kooperativní výuka, partnerská výuka, metoda kritického myšlení, individualizovaná a individuální výuka, učení dramatem, učení v životních situacích, otevřené učení, výuka podporovaná počítačem, televizní

výuka, sugestopedie a superlearning, hypnopedie a také – pro tuto diplomovou práci zásadní – **projektová metoda**. Podle Maňáka (2003, s. 131) se „... tzv. komplexní metody odlišují od tradičních a aktivizujících metod hlavně tím, že jde o složité metodické útvary, které předpokládají různou, ale vždy ucelenou kombinaci a propojení několika základních prvků didaktického systému, jako jsou metody, organizační formy výuky, didaktické prostředky nebo životní situace.“ Jestliže podstata tradičních výukových metod je především osvojení si vědomostí a dovedností, aktivizační metody mají za cíl vedení žáka a studenta k vlastní aktivitě, pak komplexní výukové metody „... rozšiřují prostor výukových metod o prvky organizačních forem, didaktických prostředků a mnohem víc než předchozí skupiny metod reflektují též celkové cíle výchovy a vzdělávání“ (Tamtéž, 2003, s. 131).

Zormanová (2012) shrnuje hlavní pozitiva inovativních metod ve vzdělávání žáků a studentů. Podle ní se díky nim lépe rozvíjí logické myšlení, zdokonaluje se představitivost, tvořivost a samostatnost žáka, ten se tím stává sebevědomějším, zlepšuje se jeho komunikace a kooperace, díky práci v týmu vzniká zodpovědnost žáka za vlastní práci i práci druhých. Díky inovativním metodám může učitel uplatnit individualizovanou výuku, především brát ohled na schopnosti a potřeby každého vzdělávaného jedince a tím naplňovat výchovně – vzdělávací cíle na všech úrovních. Zároveň autorka upozorňuje na nevýhody a možné problémy při realizaci inovativních výukových metod. Jednak je to oproti tradiční výuce značná časová náročnost pro učitele, jednak také samotný postup je mnohem pomalejší. Dalším negativem mohou být překážky v podobě materiálního a technického zázemí ze strany vedení školy. Na učitele jsou také kladeny velké nároky na vědomosti, dovednosti a očekává se jeho zkušenost s výukovými metodami.

Při studování odborných publikací o inovativních výukových metodách se lze naprosto ztotožnit se slovy Lucie Zormanové (2012, s. 7), která píše v úvodu své knihy *Výukové metody v pedagogice*: „*Nezavrhuji ani metody klasické, neboť si myslím, že je nutné a efektivní spojovat osvědčené tradice s inovacemi. Myslím si, že nejsou metody dobré, které bychom měli používat neustále, a špatné, jimž bychom se měli vyhnout. Ale jako špatná se nám může jevit kterákoliv výuková metoda, pokud je použita v nevhodné výukové situaci, nepřiměřená věku, vědomostem a dovednostem žáků nebo samoúčelně předvedená pro efekt.*“

3 PROJEKTOVÁ METODA

3. 1 Vymezení pojmu

Dvořáková (2009) shledává, že chápání projektového vyučování v rámci pedagogické terminologie není úplně jednoznačné, shrneme-li však poznatky z odborné literatury zabývající se didaktickou terminologií, můžeme konstatovat, že se jedná o metodu nebo formu výuky, někdy ale také chápanou jako celá určitá soustava vyučování.

Podle Kratochvílové (2006, s. 35) je projektová metoda „... *uspořádaný systém činností učitele a žáků, v němž dominantní roli mají učební aktivity žáků a podporující roli poradenské činnosti učitele, kterými směřují společně k dosažení cílů a smyslů projektu. Komplexnost činností vyžaduje využití různých dílčích metod výuky a různých forem práce.*“

V projektovém vyučování, na rozdíl od klasického schématu výuky, kdy student pasivně přijímá informace při výkladu učitele, které si má poté následně vybavit, je nastolen studentovi v rámci projektu nějaký úkol. Předně je důležitá motivace, aby student sám úkol se zájmem splnil (Švec, 1997).

Průcha, Walterová a Mareš (2001, s. 184) definují projektovou metodu takto: „*Projektová metoda je vyučovací metoda, v níž jsou žáci vedeni k samostatnému zpracování určitých projektů a získávají zkušenosti praktickou činností a experimentováním. Projekty mohou mít formu integrovaných témat, praktických problémů ze životní reality nebo praktické činnosti vedoucí k vytvoření nějakého výrobku, výtvarného, či slovesného výrobku.*“

Je třeba doplnit, že na samém začátku projektu je nutné studenty do tématu zasvětit, tudíž určitý výklad, vysvětlení základních pojmů a nastínění tématu formou předání informací jsou nezbytné. Důraz je zde ale kladen opravdu především na následnou samostatnou práci studentů, kdy se již učitel stává pouze jakýmsi průvodcem.

„*Výchovně vzdělávací projekt je integrované vyučování, které staví před žáky jeden nebo více úkolů. Jejich cílem je například napsat a vytvořit školní časopis, pohádku či knihu, vyrobit učební pomůcku, uspořádat výstavu, sportovní nebo*

zábavnou akci či jinou užitečnou věc. Ke splnění úkolu potřebují žáci vyhledat spoustu informací, umět použít a zpracovat dosavadní znalosti, navázat kontakty s určitými odborníky, umět organizovat svou práci, případně i řídit práci ve skupině či spolupracovat s ostatními členy skupiny – pokud je projekt řešen skupinovou prací. Kromě osnovami předepsaného učiva mají žáci možnost poznat sami sebe, naučit se komunikaci mezi spolužáky, poznat svou cenu, získat sociální citění. Poznají, že práce ve škole není samoúčelná, protože výsledky projektů mají konkrétní užitečnou podobu. To, co ovlivňuje kvalitu práce, nejsou jen dovednosti a vědomosti. Svou roli pozitivních pocitů zde hrají i potřeba uznání a seberealizace. Nelze opomenout také vědomí smysluplnosti“ (Kašová, 1995 citovaná Novotným, 2012).

Mezi základní znaky projektového vyučování lze tedy zahrnout jednak žákovu plnou zodpovědnost za plnění práce a dosažení cílů, jednak to, že řešený úkol je úzce spjat s žákovým praktickým životem. Je to specifický způsob osvojení si nových poznatků a dovedností, kdy je dán důraz na žákovu vlastní aktivitu. Důležité je, že se sami studenti podílí na stanovení nástrojů k řešení úkolu a sami si vytyčují cíle, čímž jsou značně motivováni k práci.

Obecné shrnutí nalezneme také v knize Josefa Maňáka (2003, s. 168): *„Projekt můžeme vymezit jako komplexní praktickou úlohu (problém, téma) spojenou se životní realitou, kterou je nutno řešit teoretickou činností, která vede k vytvoření adekvátního produktu.“*

3. 2 Vznik a vývoj projektového vyučování

Projektová výuka zaznamenala největší progres na počátku 20. století. V této době to ale nebyla úplně nová metoda, protože již dávno předtím můžeme spatřovat tendence ve vzdělávání, které jasně vykazují společné znaky s myšlenkami projektového vyučování. Nejprve například v díle J. A. Komenského Schola Ludus vyzdvihuje autor potřeby žáka ve výuce a klade důraz na jeho jedinečnost. V 17. a 18. století byly v Itálii projekty zahrnuty do závěrečné zkoušky na vysokých školách. Na přelomu 18. a 19. století bylo založeno Hnutí nové výchovy a vznikaly nejrůznější projekty, v kterých se navazovalo především na myšlenky J. J. Rous-

seau a bylo usilováno o volnou výchovu a vzdělání vycházející ze zájmu dítěte (Svobodová a kol., 2010).

Jak uvádí Dvořáková (2009), v 80. letech 19. století v Manual Training School při Washington University žáci na škole řešili problémy týkající se jejich skutečného života, především v orientaci na jejich budoucí povolání, jednalo se tedy o první začátky projektového vyučování. Někdy okolo roku 1900 se prvně objevuje termín projekt. Pravděpodobně ho použil C. R. Richardson, ředitel ústavu pro pracovní vzdělávání Colige California University. Obecně byly tehdy projekty chápány jako dokončení teoretického vzdělávání. Reálná zkušenost z projektu zdokonalovala teoretickou vědomost.

Kratochvílová (2006) zase upozorňuje, že již K. D. Ušinskij, ruský pedagog, a Belgičan O. Decroly (1871) usilovali o výuku podřízenou zájmu žáků, kdy si žáci sami mohli vybírat témata ve výuce.

Právě ale až od počátku 20. století se projektovou výukou zabývá pedagogika. Zrod je spojen s americkou pragmatickou školou. Zde byl důležitý ohled na společnost, tím se myslí předně důraz na charakter člověka, cílem bylo vychovat člověka jako demokratického občana. Ve vzdělání se propagovala aktivita žáků a jejich samostatnost. Žák získával poznatky a poté se učil zvládnout daný problém, osvojit si metody k jeho vyřešení. Projektové vyučování bylo i metodou učení (Dvořáková, 2009). Svobodová a kol. (2010) udávají, že hlavními představiteli byli John Dewey, považovaný za tvůrce teoretického rámce projektové metody, a William Heard Kilpatrick. Jejich myšlenky vycházely z toho, že každé dítě je osobnost, má jedinečné vlastnosti, potřeby, schopnosti a zkušenosti. Podle nich se motivace žáků stává nezbytnou součástí vzdělávání. Praktikuje se heslo „learning by doing“, což znamená učení se při provádění úkolů. Výukové projekty berou zřetel na život a zájem žáka, cílem je potom rozvíjet jeho osobnost a především odpovědnost. Největší rozvoj pragmatické pedagogiky je zaznamenán ve 20. a 30. letech 20. století a pokračuje až do druhé světové války, kdy je přirozený vývoj přerušeno. Také švédská pedagožka a spisovatelka E. Keyová zapojovala na počátku 20. století do vyučovacího procesu práci v laboratořích, prosazovala, aby žáci

pracovali s knihami, spolupracovali při vzdělávání s institucemi a absolvovali pracovní hodiny.

Do Evropy, a tedy i do tehdejšího Československa, prostupovala progresivní výchova především v 30. letech minulého století. Z americké pragmatické pedagogiky převzala česká pedagogika především zmiňované společenské hledisko, tedy pojala výchovu jako nástroj rozvoje demokracie a reformy společnosti. Myšlenkami se nechali inspirovat převážně kritici herbartovské školy, kterým vadila současná podoba vzdělávání, především neschopnost vzbudit v žácích zájem, uplatňování zbytečného memorování a přehnané lpění na nedůležitých podrobnostech. Je ale nezbytné poznamenat, že projektové vyučování, v podobě, v jaké bylo popsáno v původním pojetí americké pragmatické pedagogiky, se u nás v této době příliš nerozšířilo. Stále byl důraz na teoretické poznávání, v projektech se hledala především možnost jejich využití jako prostředku individualizace učení. Přestože vedle individualizace učení byla základním principem i kolektivní výchova, rozvoj sociálních dovedností a spolupráce mezi žáky se prostřednictvím projektů příliš neuplatňovaly (Dvořáková, 2009). Mezi významné propagátory progresivní výchovy a tím i projektové výuky u nás patřili J. Uher, S. Vrána a K. Valeminský, hlavním představitelem byl V. Příhoda.

Jak zdůrazňuje Tomková (2009), i u nás pedagogický progres zastavila druhá světová válka, následné období po válce je až do konce 80. let minulého století spjato s návratem herbartovské školy, kdy byla vyžadována přísná disciplína.

Dvořáková (2009) popisuje, že po změně společenských podmínek v 90. letech 20. století došlo k znovuoživení projektové výuky. Nenavazovalo se přitom přímo na historický odkaz projektového vyučování, učitelé pouze hledali smysluplný způsob výuky a prostředek k motivaci žáků. Za hlavní iniciátorkou opětovného rozvoje této výukové metody je považována J. Kašová, důležitý byl především projekt „Škola trochu jinak“, který představila. Mezi další vzdělávací program propagující mimo jiné projektovou výuku patří „Začít spolu“. Ke znovuoživení projektového vyučování přispěl také rozvoj internetu, s ním spojený snadný přístup k informacím a globalizace (Svobodová a kol., 2010).

3. 3 Význam projektové metody při vzdělávání

Novotný (2012) řadí mezi zásadní přednosti projektového vyučování zaměření se na individualitu studenta. Každý má totiž jiné potřeby a zájmy a právě na to by měl být při tvorbě projektu brán zřetel. Tento fakt vychází z alternativních škol, jako je například waldorfské nebo jenské vyučování, které také pracují s určitými podoby projektu. Pokud do obsahu projektů začleňujeme témata ze života žáků a studentů, něco, co je jim blízké, pokud vycházíme z jejich prostředí, snadněji se s úkolem identifikují, lépe si nové informace a dovednosti osvojí v souvislostech. Projekty tak nabízí ucelené poznatky zařazené do hlubšího kontextu, nikoli pouze roztržité informace.

Dalším významným prvkem je realizace projektu ve skupině, kdy dochází k velmi důležitému sociálnímu kontaktu a spolupráci mezi studenty. Spolu tak mohou pracovat studenti nenadaní i nadaní, kteří svým slabším a pomalejším spolužákům pomáhají, a zároveň se může učitel při projektové práci více věnovat studentům, kteří potřebují větší pomoc a více času potřebného pro práci. Studenti a žáci se trénují v komunikaci a učí se svoje myšlenky mezi sebou sdělovat jasně a srozumitelně (Svobodová, 2010).

Učitelé reformních škol se shodují, že projektová výuka má výborné výsledky v rozvoji mravní výchovy. Důvodem je to, že žák při práci odpovídá sám za sebe, popřípadě za svou pracovní skupinu, je odpovědný za splnění určitého cíle, projevuje vlastní vůli, přepokládá svoje jednání a také přijímá důsledky z něho plynoucí. A právě toto jednání studenta učí správným mravním návykům (Dvořáková, 2009).

Kratochvílová (2003) připomíná výzkum z roku 2002, který se zaměřoval na vliv projektové výuky na žáky. Podle jeho výsledků projektové vyučování příznivě rozvíjí duševní, emoční, motivační i volní vlastnosti žáka. Podílí se rovněž na sociálním a kognitivním rozvoji.

Neopomenutelným kladným prvkem je již zmiňovaná změněná role učitele, který již výuku neřídí, ale pouze studentům napomáhá, největší aktivitu přebírá samotný student. To v článku *Projekty nejsou ve škole pro parádu* nastiňuje také J. Šteflová: „Dobře sestavená kostra projektu je východiskem pro druhou etapu

práce na projektu – jeho realizaci. V případě, že je projekt přiměřeně materiálně a organizačně zabezpečen, mají žáci možnost projevit svou iniciativu, vyjádřit svou představu o řešení vzniklého problému a diskutovat o ní s dalšími. V případě, že tomu tak není, musí se žáci ještě během přípravné fáze práce na projektu pokusit o zlepšení materiálního a organizačního zabezpečení nebo hledat jiné alternativní řešení. V každém případě to znamená mobilizaci jejich sil a směřování k řešení projektu. Přitom žáci vykonávají různorodé činnosti (ovšem organizované a alespoň rámcově podle předem připraveného harmonogramu). Tyto práce svou pestrostí a rozmanitostí obvykle přesahují rámec tradičního vyučování. Jsou pro žáky (ale i učitele) velice náročné. Podporují rozvoj komunikačních dovedností, vyžadují koordinaci a kooperaci na jedné straně a samostatnost na straně druhé. I když pracují žáci samostatně bez viditelného vnějšího zásahu učitele, neznamená to, že by byl učitel zbaven svých povinností a kompetencí. Jen je realizuje v jiné podobě a jinými prostředky“ (Šteflová, 2003, s. 10).

Tomková (2009) píše, že projektové vyučování naučí žáky a studenty vyhledat, následně zpracovat a posléze vyhodnotit informace, využít k tomu různé zdroje, jako jsou internet nebo odborné publikace. Při řešení problému se spolupracuje i s jinými organizacemi a institucemi.

Zormanová (2012) také upozorňuje, že projektová metoda nemá pozitivní vliv pouze na žáky a studenty, ale také na samotného učitele. Ten si rozšiřuje obzory v nových vyučovacích strategiích, učí se organizačním dovednostem, naskytnou se mu nové možnosti v oblasti hodnocení a sebehodnocení a dostává více prostoru poznat žáky a tím je vnímat jako individua s vlastními potřebami.

„Projekt osvobozuje od učebnic, vede k pozorování faktů a k četbě speciálních děl, osvobozuje od systému abstraktně logického a vede k tvoření zdravých úsudků na základě experimentace s věcmi, zdůrazňuje hlavní myšlenku problému a podřizuje drobné fakty myšlenkám, jež řídí lidské chování i vědění, dává možnost silné motivace, podle které se organizuje učení jako žákovský podnik, projektem je možné zažít opravdu určitou zkušenost a vyčerpát určitý problém, neboť místo systému jednotlivostí běží v projektu o celkové pochopení životní otázky, je možné organizovat učení ve velkých jednotkách, v nichž jsou podřizena drobná

fakta pracovnímu cíli. Projekty zjednodušují učení, drobná fakta se odvozují z velkých a dává se jim místo v pracovním pochodu i v soustavě žákova vědění“ (Příhoda 1936, cit. Kratochvílovou, 2006, s. 50).

3. 4 Možné problémy při projektové výuce

Po výčtu pozitivních vlivů projektové výuky na osvojování poznatků a dovedností studentů a žáků musíme upozornit také na možná úskalí při tvorbě a realizaci projektového vyučování. Pokud jsme se zabývali rolí učitele v projektové výuce a kladli důraz na výhody řízení, kdy samostatnost a aktivitu přebírá žák, musíme dodat, že zde je hrozba v přílišné benevolenci, učitel nemusí dobře odhadnout míru volnosti studenta, a tím může být projekt narušen (Novotný, 2012).

Podle Zormanové (2012) jsou na učitele při přípravě projektu kladeny velké nároky, připravit dobré projektové vyučování znamená značnou časovou náročnost. Velká časová náročnost může být problémem při řešení projektu stejně tak i pro žáka. Důležité je zajistit podporu vedení školy a jiných institucí, které jsou do projektu zahrnuty. Realizace někdy také vyžaduje značné materiální zabezpečení. Učitel musí odhadnout možnosti žáků, aby byli schopni splnění úkolu. Může nastat situace, kdy studenti a žáci nejsou vybaveni potřebnými kompetencemi. Učitel musí dobře promyslet organizační složku a odhadnout využití a cíle projektu v návaznosti na tematické plány a probírané školní učivo.

Pravděpodobně nejnáročnějším prvkem je volba tématu. Učitel jím musí žáky motivovat, vzbudit v nich zájem, zároveň by ale téma mělo přinést studentům nové poznatky a něco nového je naučit, což není jednoduché skloubit.

Mezi možná rizika a nevýhody projektu patří zejména: „... *neplánovitost a podléhání dětským vrtochům, nezdařilá socializace vyučování, nedostatečná kooperace, vyučování snadno ztrácí soustavnost a důkladnost, specifické návyky se často při projektech nevyskytly, žáci nemají příležitost k ovládnutí nástrojů lidského poznání, nepočítalo se s tím, že dítě musí vybavovat zvykově některé dovednosti a vědomosti, projekty odporovaly zákonům učení, aby byla opatřena nejen náležitá motivace, ale aby byla příležitost k opakování a zakončení důsledků učení“ (Příhoda, 1936, cit. Kratochvílovou, 2006, s. 50).*

Svobodová (2012) upozorňuje a zároveň shrnuje, že projektová výuka by měla sloužit jako doplněk výuky, nemůže plně nahradit celé vzdělávání. Slouží jako zpestření pro žáky i kantora. Na komplexní rozvoj dovedností i znalostí žáků a studentů je ideální kombinace tematické metody, tradičního vzdělávání, kdy jsou předávány informace, a projektové metody.

„I přes nalezení nemnoha úskalí a problémů projektového vyučování je značně větším množstvím zastoupen jeho velký význam a přednosti.“ (Valenta, 1993 cit. Novotným, 2012).

3. 5 Zavedení projektového vyučování do výuky

Na začátku této podkapitoly je zapotřebí upozornit na to, že samotné zavedení projektového vyučování do procesu vzdělávání je možné považovat za další z úskalí, neboť je to proces značně složitý. Očekávají se určité dovednosti jak ze strany učitele, tak ze strany studentů. Učitel musí perfektně ovládat celou problematiku řešeného úkolu.

Kratochvílová (2006) shrnuje několik aspektů, které vedou učitele k potřebě projektovou výuku zavádět do vyučování. Prvním je zaměření se na metody výuky, které již nejsou nové, ale mají svou tradici a ukázaly se jako efektivní. Dalším aspektem je zavádění komplexních metod, které velmi dobře rozvíjí klíčové kompetence. Učitelé také vidí klad ve vzájemném předávání zkušeností s projektovou výukou na vzdělávacích seminářích; vnímají potřebu stále více individualizovat a diferencovat výuku; důležité je i to, že pedagogové mají možnost publikovat a tím předávat zkušenosti s projektovou výukou v pedagogickém tisku, v Moderním vyučování, Učitelských novinách, Učitelských listech nebo v Komenském.

Podle Novotného (2012) se učitel při přípravě řídí několika základními body: Vybírá problémové situace různé složitosti a zaměření, řídí diskuzi žáků o způsobu řešení daného problému, člení daný problém na problémy dílčí, diskutuje s žáky o konečných výsledcích řešeného problému a spolu se žáky určuje způsoby, jak postup zefektivnit.

Dvořáková (2009) upozorňuje, že při projektovém vyučování je také důležité myslet na tzv. třífázový model vyučování, kdy při první fázi, nazvané evokace,

je cílem k danému tématu zjistit stávající vědomosti, dovednosti a postoje žáků a případné základní nedostatky a nevědomosti doplnit, neboť již při nedodržení této první fáze může dojít k selhání celého projektu. Na fázi evokace navazuje fáze druhá, nazvaná uvědomění si významu. Student je již obdařen značným množstvím poznatků a informací a nyní je důležité dát si tato fakta do určitého systému, zařadit je do hlubšího kontextu. Tím dojde k pochopení problému a právě k uvědomění si významu daného tématu. Neméně důležitá je také třetí fáze – reflexe, kdy student zhodnotí svou vlastní práci a přínos toho, co se naučil.

Zormanová (2012) stanovila čtyři základní kroky projektu. Prvním bodem je stanovit si, proč je projekt připravován, co je jeho cílem a jaké mají být výsledky projektu. Dalším krokem je naplánování si celé akce, stanovení základních otázek a rozplánování typů činností. Třetí fází je realizace projektového vyučování a čtvrtým a zároveň posledním bodem je hodnocení.

Podobné kroky při plánování projektu charakterizovala Jana Kratochvílová (2006). Na začátku je podle ní nutné stanovit úkol, základní účel a smysl celého projektu, dále si zvolit výstup projektu, to znamená, jak bude vypadat jeho závěrečná podoba, promyslet časové rozvržení, vymyslet, kde bude projekt realizován, zajistit pomůcky, potřebný materiál, stanovit organizaci projektu a určit, jakým způsobem bude provedeno hodnocení.

Jednotlivými kroky vedoucími k realizaci celého projektového vyučování se zabývají také Novotný (2012) a Svobodová a kol. (2010). Podle nich při plánování a přípravě projektu má největší práci učitel. Na začátku musí najít vhodné téma, které navazuje na učivo, zároveň má ale téma žáky zaujmout (tím budou motivováni úkol splnit), rovněž by mělo být aplikovatelné v praxi. Dále se zabývá tím, jaké materiální vybavení je potřeba na realizaci projektu a zda je vše potřebné reálně dostupné. Rozpracuje celý koncept projektu na jednotlivé dílčí kroky a stanoví organizační skladbu, tedy zda budou studenti konat řešení úkolu ve skupinkách, případně po kolika lidech, nebo zda bude každý sám sebe, či zda budou pracovat ve dvojicích apod. Důležitým prvkem je také časová složka, stanovit harmonogram a jednotlivé kroky projektu časově rozplánovat.

Ve fázi realizace přebírají hlavní aktivitu samotní studenti, ale učitel má také důležitou úlohu, převážně tu řídicí a korigující. Studenti pracují na stanoveném úkolu a probíhá dokumentace, která bude sloužit k následnému finálnímu výstupu, čímž se myslí například vytvoření plakátu, panelu, výstavy apod., vše může být prezentováno na úrovni školy, ale také před rodiči, kamarády i před celým městem či obcí. Učitel se snaží studenty v průběhu projektu podpořit a motivovat k další aktivitě.

V konečné fázi nastupuje hodnocení. Jednak proběhne vlastní sebehodnocení každého studenta, jednak se žáci ohodnotí mezi sebou, tím si uvědomí chyby své i svých spolužáků, zhodnotí, co se jim líbilo, co se povedlo, čím je projekt obohatil, co nového se naučili, mohou navrhnout možná zlepšení a zdokonalení projektu; konečné hodnocení provede také učitel. Důležité je žáky pochválit, aby nedošlo k demotivování, především ocenit to, co se jim povedlo, ale samozřejmě musí také upozornit na oblasti a slabá místa, kde je nutné zlepšení.

3. 6 Typologie projektů

Podle toho, kdo projekt iniciuje, dělíme projekty na žákovské, umělé připravované a třetím typem je kombinace předchozích dvou. Dalším hlediskem je účel projektu, dle tohoto třídění stanovujeme projekty problémové, konstruktivní, hodnotící, směřující k estetické zkušenosti a směřující k získání dovednosti. Podle délky projektu rozlišujeme krátkodobá projektová vyučování, ta trvají dvě a více hodin, střednědobá, konající se v průběhu dvou a více dnů, dlouhodobé projekty, realizující se v projektovém týdnu, který se většinou koná jednou za školní rok, a také mimořádně dlouhodobé, probíhající v několika týdnech nebo i měsících. Další klasifikace je dle prostředí projektu, může být školní, domácí, nebo mimoškolní. Na individuální, nebo společenské dělíme projekty podle počtu zúčastněných aktérů. Pokud si žák obstarává informační materiály sám, mluvíme o volném typu projektu, když je informační materiál žákovi poskytnut, hovoříme o projektu vázaném (Zormanová, 2012).

4 MIMOŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

4. 1 Projektová výuka v mimoškolním prostředí

Dömischová (2011) píše, že díky projektové výuce se škole otevírá možnost spolupracovat s okolním prostředím a žáci mají možnost poznat mimoškolní instituce, např. v místě svého bydliště. Díky tomu si mohou osvojit všechny potřebné vědomosti a dovednosti, které by ve škole zvládli pouze v rovině teoretické, zatímco takto je budou ovládat i prakticky. To má velmi pozitivní efekt na splnění vzdělávacích cílů a všechny osvojené kompetence se tím stávají trvalejší.

Hlavním cílem a přínosem této diplomové práce bude vytvoření návrhu výuky vybraného společenskovedního tématu prostřednictvím projektového vyučování v mimoškolním prostředí. V rámci spolupráce autorky práce s litomyšlskou Školou na zámku, která představuje mimoškolní vzdělávací zařízení, vznikne program pro středoškolské studenty pod záštitou právě této organizace. V následujících podkapitolách bude Škola na zámku představena. Poznatky byly získány z webových stránek školy a hlavně z rozhovoru s programovou vedoucí Mgr. Petrou Jiráňovou.

4. 1. 1 O projektu Škola na zámku

Na jaře roku 2014 byl v Litomyšli uveden do života projekt Škola na zámku, který představuje zcela originální variaci na školu v přírodě a nabízí školám a jejich žákům jedinečnou možnost vyrazit na výlet za vzděláním do krásného historického města, které je samo o sobě jakousi učebnicí architektury, historie či literatury. Programy školy se zaměřují na oblasti bytostně spjaté s atmosférou Litomyšle – moderního historického města, jejich dosah a význam je však často širší.

Škola na zámku je jedinečným projektem propojujícím zážitkovou pedagogiku a genius loci lokality Zámeckého návrší v Litomyšli a historického města Litomyšl jako celku. Využívá potenciál vazby na dobové reálie, památky kulturního dědictví a významné osobnosti, které ve městě pobývali. V aktuální nabídce školy jsou převážně dvouhodinové programy zaměřené na hudbu, výtvarné umění, architekturu, historii a tvůrčí psaní. Portfolio produktů tak nabízí možnost krátkodobých programů i jejich skládání do časově náročnějších modulů umožňu-

jících vícedenní pobyty. Programy jsou zaměřeny primárně na žáky základních a středních škol. Doplňují klasické školní učivo a vycházejí z Rámcového vzdělávacího programu. Programy jsou koncipovány tak, že studentům přinášejí nejen vhodný doplněk studia, ale také jedinečný prožitek, hru a zábavu.

Škola na zámku je součástí rozsáhlého projektu Revitalizace zámeckého návrší v Litomyšli. Tento projekt je financován z prostředků Integrovaného operačního programu, jehož smyslem a cílem je mimo jiné obnova památek, včetně jejich navrácení do života společnosti. Záměrem projektu je oživení historické lokality zámeckého areálu, tzv. Olivetské hory, jehož kulturněhistorický význam potvrdil v roce 1999 zápis na seznam světového dědictví UNESCO. Projekt zahrnuje nejenom rekonstrukci jedenácti historických objektů, ale také kulturní a vzdělávací programy. Kromě Školy na zámku se jedná dále například o Dětský program v zámecké zahradě nebo expozici Andělé na návrší v prostorách piaristického chrámu. Hlavním cílem celého projektu je tedy zejména plnohodnotné zapojení cenného areálu do organismu města a regionu a jeho využití jako nadregionálního centra kultury, vzdělávání a společenského života (Škola na zámku, 2017, [online]).

4. 1. 2 Vznik a historie Školy na zámku v Litomyšli

Koncepce projektu vznikala postupně od roku 2009 jako součást velkého investičního projektu Revitalizace Zámeckého návrší, financovaného z Integrovaného operačního programu. Projekt se tedy připravoval s velkým předstihem a realizoval se až po dokončení revitalizace historické lokality Zámecké návrší, tedy přibližně od roku 2014. V průběhu této doby se výrazně změnila situace ve školství, ale i situace v jednotlivých zapojených institucích. Bylo třeba přehodnotit původní koncepci pětidenního intenzivního programu, který by školám nabízel jakousi alternativu ke škole v přírodě, protože se ukázalo, že za současné situace je pro základní školy téměř nereálné vyjet na pětidenní intenzivní pobyt, při němž by žáci hravou formou poznávali historické jádro Litomyšle a jeho památky a historii. Tato varianta byla příliš časově i finančně náročná. Navíc řada lektorů a tvůrců původních programů mezitím změnila své působišťe nebo ztratila o projekt zájem. Bylo tedy třeba vytvořit nové programy a angažovat nové lektory. Padlo rozhod-

nutí koncept přehodnotit a soustředit se spíše na situaci, kdy školní skupiny vyjíždí do Litomyšle na školní výlety a exkurze. Proto vznikly programy, které byly časově omezeny na 2 hodiny. Nové programy vychází z principů zážitkové a muzejní pedagogiky. Soustředí se na témata spjatá s historií Litomyšle a Zámeckého návrší a na to, aby tuto jedinečnou historickou lokalitu účastníci poznávali hravou formou. Tato varianta se ukázala jako časově i finančně přijatelnější. Škola tak byla schopna dostat se na částku 40 - 70 Kč/os. za jednotlivé kurzy. Tato částka je dle průzkumu pro školy ještě přijatelná. Vzhledem k tomu, že je třeba k této částce přičíst také náklady na cestu, je pak téměř hraniční. Důležitým aspektem v úvahách nad finanční stránkou, který bylo třeba také zvažovat, byla velká konkurence v podobě zážitkových kurzů a programů, které nejrůznější instituce díky dotacím nabízí pro školy zcela zdarma, a to zejména v oblasti technického vzdělávání. I nadále mimoškolní projekt Škola na zámku nabízí možnost strávit zde více dní a poskládat si program z jednotlivých dílčích programů přesně dle svých představ. Řada škol této možnosti využila např. v rámci vícedenních výletů.

Ze strany škol se programové nabídce projektu dostalo velmi přívětivého přijetí. Škola na zámku nabízí školám své programy prostřednictvím emailů, formou prezentace na setkáních vedení, ale i osobně – lektori a pracovníci Školy na zámku zajíždí přímo do škol. Většina oslovených vzdělávacích pracovníků projevila o programy velký zájem a zejména je oslovilo prostředí, kde se odehrávají. Důležitým aspektem je tedy zejména jejich zájem o město Litomyšl obecně, jeho malebnost a památky.

4. 1. 3 Inovativní přínos Školy na zámku do vzdělávání

Koncept Školy na zámku je v podstatě založen na principech zážitkové pedagogiky. Je kladen důraz na to, aby programy hravou formou přibližovaly účastníkům historii města Litomyšle a jeho památek, ale i jejich širší kontext. Jedná se o obdobu muzejní pedagogiky, vztažené však na konkrétní lokalitu nahlíženou v širších souvislostech, není zde vázanost na konkrétní expozici či výstavu. V nabídce školy naleznou programy zaměřené na renesanci, baroko, historii knihtisku, literární osobnosti spjaté s Litomyšlí, ale například i tvůrčí psaní. Samotný koncept projektu již v současné době není zcela inovativní, v jistém smyslu prů-

kopnický byl v době vzniku myšlenky v roce 2009. Od té doby se však galerijní a zážitková pedagogika značně rozšířila a dnes vzdělávací programy nabízí většina galerijních a muzejních institucí. V oblasti památek a historických lokalit je to však stále ještě poměrně ojedinělé. To, v čem lze spatřovat inovativnost projektu, je snaha účastníkům nabídnout poznávání historické lokality hravou formou a v širším vzdělávacím kontextu.

4. 1. 4 Vize Školy na zámku

Projekt Škola na zámku v Litomyšli chce nadále rozšiřovat nabídku svých programů, a to nejenom tematicky, v budoucnu by se rád zaměřili na nové cílové skupiny. Prozatím jsou programy zaměřeny zejména na základní školy a okrajově na školy mateřské. Cílovou skupinu by tedy bylo vhodné rozšířit také na střední a vysoké školy (obecně na odbornou veřejnost), ale i na již zmíněné mateřské školy, seniory a univerzity třetího věku, speciální školy a handicapované návštěvníky.

5 ZÁŽITKOVÁ PEDAGOGIKA

Jestliže byl v předešlé kapitole o mimoškolní organizaci Škola na zámku zmíněn pojem zážitková pedagogika jakožto termín, který zmiňovaný projekt značně charakterizuje, je nyní potřeba podstatu zážitkové pedagogiky vysvětlit.

5. 1 Historie a vývoj zážitkové pedagogiky

Hanuš (2009) zmiňuje, že existuje několik pedagogických koncepcí, které slouží jako zdroje zážitkové pedagogiky. V zahraničí je to předně německý směr a v něm zdroje v podobě venkovských výchovných ústavů H. Lietze nebo salemovské školy K. Hahna, dále britská linie, kde inspiraci zážitkové pedagogiky můžeme najít u Gordonstounské školy K. Hahna, v Americe je to Projekt Adventure, Adventure Based Counseling, Adventure in the Classroom a Adventure programming, severskou linii zastupují zdroje Fridtjof Nansen a Friluftsliv a konečně v českém prostředí můžeme mezi zdroje zážitkové pedagogiky zařadit organizaci Junák – český skaut, Lesní moudrost, Tramping, Foglarovy čtenářské kluby, Tábornické školy a především Prázdninovou školu Lipnice.

5. 1. 1 Prázdninová škola Lipnice

Prázdninová škola Lipnice, hlavní zdroj zážitkové pedagogiky v českém prostředí, vznikla v roce 1977, ale již v dřívějších letech můžeme spatřovat kořeny a dlouhý vývoj, který dal podnět ke vzniku školy. Již v šedesátých letech se objevují první tendence, a to když probíhaly na Sluneční pasece pod Křemešníkem první Tábornické školy. Obecně se uvádí, že mezi lety 1964 – 1970 došlo k velkému rozmachu tábornictví a různé formy rekreačního pobytu v přírodě se těšily značné oblibě. Vycházelo se především z koncepcí Junáka, Lesní moudrosti a trampingu. Roky 1970 – 1976 jsou ve znamení období experimentů, které vycházely z předpokladu, že pokud chceme formovat jedince, především jeho hodnoty, ideály a názory, musíme na něj vyvíjet určitý tlak, to znamená postupně stupňovat fyzickou náročnost, dbát na samostatné rozhodování a intelekt. Jedním z prvních experimentů byl Pokus pro dvacet (1970), který otevřel provoz nového střediska na Lipnici, dalším byl experiment Gymnasion (1971), ten přinesl zcela nový pohled na řešení výchovy a rekreace mládeže v přírodě, když uplatňoval především

antický vzor v podobě kalokagathie. Mezi další experimenty se řadily např. projekty Lesní sportovní škola, Prázdniny na objednávku, Řeka pod horou, Projekt Jeseníky, Šance, Dlouhé cesty, Konfrontace, Konkurz ducha a těla, Tour 73 aj. Obecně lze říci, že v této době se formuluje pojetí české zážitkové pedagogiky, které je dále rozvíjeno. Důležitým mezníkem ve vývoji zážitkové pedagogiky u nás je rok 1977, kdy byl na celostátním semináři odsouhlasen vznik Prázdninové školy ČÚV SSM, především díky výsledkům zmiňovaných experimentálních akcí. Prázdninovou školu vedl Allan Gintel, psycholog, autor projektů Pokus pro dvacet a Gymnasion. Cílem školy bylo předně připravit mládež pro jejich budoucí profesi s využitím neobvyklých forem. Hlavním dějištěm těchto aktivit byl Lom na Hřebenech u města Lipnice nad Sázavou, pojem Lipnice se tedy postupně dostal nejen do názvu školy, ale používá se také pro označení typů programů, her nebo metodik. Po změně společenské situace v roce 1989 dochází k přeměně instituce školy na občanské sdružení s názvem Prázdninová škola Lipnice. Představuje unikátní pojetí zážitkové pedagogiky, zaměřuje se na skupinovou a osobnostní dynamiku, emoční bilanci a cílenou dramaturgii projektů, vytváření nejrozmanitějších příběhů a dějů, rolí a postav s důrazem na jednání a aktivní postoj. Škola se vyznačuje vlastními metodami, které jsou velmi originální. Precizně formuluje cíle kurzů, dokáže účastníky motivovat, nabízí promyšlenou skladbu programů, využívá výrazové prostředky jako například hudbu, barvy, pohyb, světlo, ovlivňuje osobnost pomocí situací, jako je hra, role nebo děj, efektivně pracuje se zpětnou vazbou a klade důraz na osobnost pedagoga (Hanuš, 2009).

5. 2 Podstata zážitkové pedagogiky

„Zážitková pedagogika pracuje s emocemi, díky nimž si prožité lépe zapamatujeme, obecně nejvíce poslouží tam, kde chceme žákům zprostředkovat nějakou chybějící zkušenost, základním pravidlem je to, že zážitek nemá být sám o sobě cílem, ale prostředkem k tomu, aby se žáci něco nového naučili, dozvěděli“ (Slejšková a kol., 2011, s. 11).

Charakteristikou zážitkové pedagogiky se zabývá také Pelánek (2008), který uvádí několik jejích zásadních bodů. Jednak jde podle něho o časově uzavřenou událost, která probíhá bez přerušování. Trvá obvykle několik hodin, ale může trvat i

pár týdnů. Dalším důležitým aspektem je zážitek. O prožitých zážitcích se poté diskutuje a prostřednictvím reflexe se rozebírají. Neméně zásadními body jsou instruktoři, ti celou akci předem připravují, a účastníci, kteří se celé akce účastní. Zmiňuje také prostředí, kde se vše odehrává, a upozorňuje na to, že je to především v přírodě nebo v jiném zajímavém místě. Dalším bodem je dle něho program, ten je pečlivě připraven vzhledem k předem stanoveným cílům a se zřetel k pestrosti a rozmanitosti. Nakonec také popisuje atmosféru programu, ta by měla být silná, účastníci by měli zažívat překvapení, radost i tajemno. V podmínkách českého školství je zážitková pedagogika v obecném povědomí spojena především s mimoškolním prostředím.

Slejšková a kol., (2011, s. 13) upozorňuje, že „... *zážitkovou pedagogikou se dají velmi dobře rozvíjet klíčové kompetence – abychom si je utvářeli, potřebujeme dané činnosti reálně provádět, zkoušet je, zažívat je.*“

Zážitková pedagogika pracuje především s pojmy prožitek, zážitek a zkušenost. Hanuš (2009, s. 12 - 13) popisuje znaky prožitku jako „... *Nenahraditelnost v lidském životě. Zaměřuje se na jednotlivou, jedinečnou událost, ohraničenou časově i prostorově. Jedinečnost prožitku spočívá v nemožnosti zaměnit jeden za druhý, v nemožnosti nahrazení jedné události jinou v touze po totožném vyznění v člověku. Individuálnost prožitku. Každý z nás prožívá danou situaci jinak, podle svého, na základě individuálně rozvinutých složek osobnosti a dřívějších zkušeností. Intencionálnost prožitku. Prožitek je neoddělitelný od svého ‚obsahu‘, sounáležitost prožívajícího jedince a prožívané události. Nepřenositelnost z jednoho individua na druhé. Prožitek je ryze individuální záležitostí, sdělitelnou pouze za cenu maximálního zploštění a ochuzení. Zážitek ze hry přenesený na posluchače se nikdy nestane zážitkem posluchačovým, a to i přes největší možnou míru empatie a snahy po přijetí. Není možné jej přenést, protože komplexnost zapojení všech složek osobnosti při prožívání nelze nahradit pouze vizuálním či sluchovým vnímáním. Komplexnost při získávání prožitku. Prožití nemůžeme zúžit na racionální či emocionální zaujetí. Psychosomatická jednota je zřetelná právě u reflexe tohoto fenoménu a zapojení i duševních charakteristik je nutnou podmínkou pro získání silné prožitkovosti“ (Jirásek, 1998, cit. Hanušem, 2009).*

Důležité tedy je, že prožitek, zážitek i skutečnost se vyvolají prostřednictvím určité situace, kdy prostředkem k dosažení cíle slouží určitá hra. Jestliže zážitková pedagogika je metoda, klíčové kompetence tvoří obsah, díky nim metodu můžeme dobře rozvíjet, uvažuje Slejšková a kol. (2011, s. 15) a dále píše o důležitosti hodnocení: „*Hodnocení tvoří nedílnou součást uvažování o zážitkové pedagogice a klíčových kompetencích, protože pokud bychom nebyli schopni ‚měřit‘, jakých výsledků dosahujeme, nebyla by nám jakákoli metoda moc platná*“.

Pelánek (2008) se zabývá hlavním cílem zážitkových akcí a uvádí, že je to především aktivní trávení volného času. V zážitkové pedagogice vidí mnoho pozitivních vlivů na jedince. Předně je to rozvoj sociálních dovedností, dále rozvoj fyzické kondice a obratnosti, obohacení člověka způsobuje pobyt v přírodě a kontakt s krajinou, rozvíjí se fantazie, tvořivost, představivost, díky zážitkové pedagogice dojde k sebepoznání, vytržení ze stereotypu a v neposlední řadě je to také druh zábavy, dobře strávený volný čas, na který jsou potom nezapomenutelné vzpomínky.

Podle Hanuše (2009) více než na rozvoj vědomostí a dovedností působí zážitková pedagogika na rozvoj osobnosti jedince. Také ještě jednou shrnuje, co je pro zážitkovou pedagogiku typické. Nejprve je to vyvolání prožitku, následované zpracováním prožitku a převedením do zkušenosti a nakonec zakotvení prožitku do jeho širších souvislostí. „*Zážitkovou pedagogiku chápeme jako teorii ‚výchovy prožitkem‘, ‚výchovy k prožívání*.““ (Tamtéž, 2009, s. 18).

PRAKTICKÁ ČÁST

6 PROJEKTOVÉ VYUČOVÁNÍ

Před samotnou přípravou projektového vyučování a jeho realizací bylo stěžejní, a také poměrně obtížné, vymyslet téma projektu. Musela jsem při tom zohlednit dva základní předpoklady: Musí se jednat o téma, které navazuje na učivo Občanského a společenskovedního základu. Zároveň musí platit, že projekt bude realizován pod záštitou mimoškolní organizace Škola na zámku v Litomyšli, a tedy že téma bude nějak spjaté právě s tímto městem, přesněji s okolím Zámeckého návrší v Litomyšli, protože to je základní myšlenkou této instituce. Po zvážení obou aspektů jsem tedy vypracovala mimoškolní projektové vyučování na téma **PO STOPÁCH SAMETOVÉ REVOLUCE V LITOMYŠLI**.

Téma navazuje na učivo vycházející z rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia, je obsaženo ve vzdělávacím oboru Občanský a společenskovední základ, v tematickém okruhu Občan ve státě. Jedná se o učivo: demokracie – principy a podoby, občanská práva a povinnosti, lidská práva – zakotvení lidských práv v dokumentech, porušování a ochrana lidských práv, ideologie – znaky a funkce, přehled vybraných ideologií. Podmínku Školy na zámku téma také splňuje. Před vstupem do zámku se nachází náměstí Václava Havla, v zámeckém sklepení je umístěno srdce, které vzniklo z vosku nedohořelých svíček, které lidé zapalovali jako vzpomínku po jeho úmrtí, a v místní knihovně je k zapůjčení kniha Sametová revoluce v Litomyšli, takže předpoklad odborného podkladu pro realizaci projektu je tím zajištěn.

Při přípravě projektového vyučování jsem vycházela z poznatků, které jsem získala při psaní teoretické části diplomové práce z odborných publikací. Zaměřila jsem se na několik předpokladů dobrého projektu a ty jsem chtěla dodržet. Patřila mezi ně například skupinová práce studentů a jejich kooperace, snaha studenty motivovat, dále jsem se snažila projekt připravit tak, abych já sama největší práci vykonala při jeho přípravě a při následné realizaci projektového vyučování největší aktivitu převzali již samotní studenti. Také jsem chtěla, aby studenti spolupracovali i s jinými organizacemi a institucemi a vycházela jsem z poznatků o zážit-

kové pedagogice. Celý projekt jsem rozpracovala na jednotlivé aktivity, které jsou popsány pomocí metodických listů níže. Z hlediska typologie se jedná o uměle připravovaný krátkodobý mimoškolní společenský a problémový projekt. Studenti si v jeho průběhu informace sami obstarávají a zároveň jsou jim poskytovány, jde tedy o kombinaci projektu vázaného a projektu volného typu.

Následně jsem zajistila vše, co bylo potřebné, tedy především materiální zajištění, domluvila spolupráci s institucemi, které jsem do projektu zahrнула, a sehnala další lidi, kteří mi pomohli v některých aktivitách.

Projekt bude v budoucnu zařazen do programové nabídky Školy na zámku v Litomyšli, pro účely této diplomové práce jsem ale požadovala realizaci a hodnocení již nyní. Po domluvě s Mgr. Hanou Honzíkovou jsem mohla projektové vyučování otestovat s třetím ročníkem místního gymnázia. Zároveň jsem paní učitelku Honzíkovou, jež má aprobaci český jazyk a literaturu a základy společenských věd, poprosila, zda by mi na projekt, kterého se společně se třídou zúčastnila, napsala hodnocení, kde se zaměří na klady, problémy a možná úskalí. Hodnocení je součástí praktické části diplomové práce. Navíc jsem si ještě na realizaci projektu pozvala další vyučující, Mgr. Šárku Kadidlovou s aprobací český jazyk a literaturu a občanská výchova, která rovněž celé projektové vyučování zhlédla a napsala hodnocení.

Toto projektové vyučování slouží jako doplněk výuky. Mělo by být zpestřením a obohacením nejen pro studenty, ale i pro jejich doprovázejícího kantora.

7 METODICKÉ LISTY

7.1 Metodický list č. 1: Úvod do projektu

Téma činnosti: Studenti si na základě tématu projektu ukotví již známé pojmy ze školní výuky: pojem demokracie – principy a podoby, občanská práva a povinnosti, podstata občanské společnosti, ideologie – znaky a funkce, přehled vybraných ideologií.

Cílová skupina: Studenti třetího ročníku/septimy

Cíle z RVP G: Student rozlišuje a porovnává historické i současné typy států (form vlády), vyloží podstatu demokracie, odliší ji od nedemokratických forem řízení sociálních skupin a státu, porovná postavení občana v demokratickém a totalitním státě.

Klíčové kompetence: Kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

Metoda: Metoda slovní - vysvětlování, metoda názorně demonstrační – předvádění a pozorování

Organizační forma: Hromadná (frontální) výuka

Pomůcky: Dataprojektor, promítací plátno, stažený film „Z deníku Ivany A.“, mapa cesty (viz příloha B)

Čas: 50 minut

Průběh aktivity: První aktivita představuje úvod do celého projektu. Studenti se shromáždí ve školicím centru Školy na zámku. Po přivítání jim pustím film z portálu *Jeden svět na školách*, který nese název „Z deníku Ivany A.“. Předlohou filmu se stal autentický deník osmnáctileté Ivany A., která osobitým pohledem středoškolačky reflektuje poslední rok existence komunistického Československa. Maturitní ples kontrastuje s událostmi Palachova týdne; otravné oslavy 1. máje a memorování sovětských reálií k blížící se maturitě s první cestou na „Západ“; radostné zážitky posledních školních prázdnin s nástupem do nevábného zaměstnání a vyhlídkami na budoucí šedivý život. Přichází sametová revoluce. (jsns, 2017, [online]).

Po zhlédnutí filmu budou studenti zasvěceni do hlavní myšlenky celého projektového vyučování. Přenesou se do roku 1989, ve filmu vidí, že v Praze již započaly demonstrace proti komunistickému režimu a jejich úkolem bude zajistit, aby informace o stávající situaci vešly do povědomí občanů, mají vyburcovat litomyšlskou veřejnost, aby také vyšla do ulic a demonstrovala. Obdrží mapu města Litomyšle se zakreslenými stanovišti, jež mají navštívit a kde jim možná s jejich úkolem pomohou. Sestaví skupinky po šesti lidech, měli by se domluvit, kdo bude ve skupině zapisovatel, kdo bude mluvčí apod. A vydají se na cestu. Při testování programu jsem je doprovázela i já, abych mohla učinit zpětnou vazbu a hodnocení; až bude program realizován v rámci Školy na zámku pro ostatní školy, studenti půjdou cestu sami.

Reflexe: Hlavním cílem první aktivity projektu bylo přítomné studenty zasvětit do tématu projektového vyučování. Na začátku se pohodlně usadili v křesílkách školního centra Školy na zámku a byli mnou přivítáni. Zároveň jsem jim vysvětlila, proč program vznikl, že je součástí mé diplomové práce, a proto na konci velmi uvítám jejich zpětnou vazbu. Dále již jsem jim nic víc neříkala a pustila připravený film na promítacím plátně. Pro účely projektu jsem vybrala film z portálu Jeden svět na školách, který se jmenuje „*Z deníku Ivany A*“. Popisuje dějinné události od ledna roku 1989 až do ledna 1990 pohledem středoškolské studentky formou deníkových záznamů. Film studenty velmi zaujal, myslím, že jim byl blízký právě způsob vyprávění jejich „vrstevnice“. Film jsem zařadila nejen kvůli připomenutí zásadních okamžiků roku 1989, které by již studentům měly být dobře známy z výuky ve škole, ale i proto, že je v něm kvalitně zpracováno takřka vše podstatné z období totalitního režimu u nás. V konečné besedě se studenty, kdy jsme celý projekt společně evaluovali, byl právě film na začátku velmi kladně hodnocen.

Po zhlédnutí filmu jsem si vzala slovo opět já a popsala naslouchajícím studentům hlavní úkol projektu. Odkazovala jsem se na zmiňovaný film, ve kterém viděli, jak probíhají demonstrace občanů proti komunistickému režimu v Praze a jiných městech, a že sami viděli, jak vše „rozjeli“ studenti. Vyzvala jsem je, ať se tedy přenesou do roku 1989 a pomohou dostat do ulic také litomyšlské občany. V tuto chvíli byla na studentech vidět mírná nervozita, protože najednou nevěděli,

co se bude po nich dále chtít a jak mají tento úkol splnit. Když obdrželi mapy s cestou, kam se mají vydat, hned se mě zeptali, zda půjdu s nimi. Jelikož se jednalo o testování projektového vyučování a já jsem chtěla být u všech jednotlivých stanovišť, abych mohla vidět možná úskalí, účastnila jsem se cesty s nimi. Zpětně to vidím jako nezbytné, ale do budoucna, až se bude projekt realizovat v rámci Školy na zámku ve stálé programové nabídce, cestu městem vedoucí lektor absolvovat nebude a studenti půjdou úplně sami.

Důležité je u prvního bodu projektu zkontrolovat připravený film, nejlepší je ho dopředu stáhnout, aby nedošlo k nějakým technickým problémům, ověřit zvuk, aby slyšeli studenti i v zadních řadách místnosti, a zajistit, aby byla volná školící místnost Školy na zámku. První aktivita proběhla v pořádku.

Zdroj: Vlastní nápad autorky práce, film je z portálu Jeden svět na školách (<https://www.jsns.cz/lekce/15649-1989-z-deniku-ivany-a>), mapa cesty je udělána pomocí internetové stránky mapy.cz a upravena v grafickém programu Malování.

7. 2 Metodický list č. 2: Psaní článku

Téma činnosti: Lidská práva – porušování a ochrana lidských práv

Cílová skupina: Studenti třetího ročníku/septimy

Cíle z RVP G: Student uvede příklady, jak může občan ovlivňovat společenské dění v obci a ve státě a jakým způsobem může přispívat k řešení záležitostí týkajících se veřejného zájmu, obhájí svá lidská práva, respektuje lidská práva druhých lidí a uvážlivě vystupuje proti jejich porušování.

Klíčové kompetence: Kompetence komunikativní, kompetence k řešení problému, kompetence sociální a personální

Metoda: Kooperativní, metoda slovní – práce s textem, metoda písemných prací

Organizační forma: Skupinová

Pomůcky: Papíry, propisky, fotografie Jana Palacha (viz příloha B), obálka

Čas: 20 minut

Průběh aktivity: Prvním stanovištěm bude Základní škola T. G. Masaryka v Litomyšli, kde na studenty bude čekat tamní učitel dějepisu. Odvede je do škol-

ní auly a informuje je, že obdržel informace z Prahy o probíhajících demonstracích, které na samém počátku vznikly ze shromáždění ke vzpomínce upálení jistého studenta, a ukáže jim fotku zmiňovaného. Studenti odhalí, že se jedná o Jana Palacha, a budou vyzváni k sepsání článku, který by měl lidem v Litomyšli připomenout, proč tento muž obětoval svůj mladý život. Studenti tedy článek sepiší, čerpat budou z promítaného filmu z první aktivity, kde byl Jan Palach také zmiňován, a z vlastních vědomostí, které si osvojili již ve škole. Článek vloží do obálky. Vystane otázka, jak článek rozšířit mezi obyvatele. Pomoci odpovědět by jim měla mapa, kde naleznou místo druhého stanoviště, a sice Městský úřad Litomyšl. Tam sídlí zpravodaj Lilie, kde si mohou článek nechat otisknout. Další jejich kroky tedy míří s článkem v ruce na úřad.

Reflexe: Druhé stanoviště se podle mapy, kterou studenti obdrželi, nacházelo v místní základní škole. Tady na nás již přede dveřmi čekal učitel dějepisu. V té souvislosti zmiňuji možné úskalí projektu, které se bude opakovat i v dalších aktivitách. Je totiž velice obtížné domluvit, aby všichni účastníci projektového vyučování byli ve správný čas na svém místě a přesně věděli, co mají dělat. Lze říci, že čím více lidí se na projektu podílí, tím bude projekt zajímavější, ale zároveň i organizačně náročnější. Pokud si tedy v budoucnu nějaká škola objedná tento projekt, bude z hlediska organizace náročné domluvit, aby v příslušný den byli k dispozici všichni účastníci, a bude tedy zřejmě nutná určitá improvizace.

V den testování programu proběhlo vše dobře, a tak mohl učitel studentům prozradit, že v Praze revoluční události začaly tzv. Palachovým týdnem, a že by tedy měli tuto osobnost a její čin nějak vtisknout do povědomí občanů v Litomyšli. Vyzval je k sepsání článku. Tady by mohl nastat problém, že studenti nebudou o dané osobě mnoho vědět. Stát by se to ale nemělo, protože Palach je dobře připomenut ve filmu „*Z deníku Ivany A*“. Pokud by si ale přece jen nevěděli rady, učitel dějepisu by jim pomohl.

Je zapotřebí mít nachystané papíry, psací potřeby, fotografii Jana Palacha a obálku, do které po sepsání článek vloží. Podle mého názoru aktivita pomohla studenty do problému více vtáhnout, viděla jsem na nich, že jsou ve věci aktivnější. Sami si mezi sebou zvolili toho, kdo článek napsal, dalšího, který šel mluvit na

úřad, kde chtěli, aby jim článek otiskli. Stále více si mě jako doprovod přestávali všimnout, což jsem vnímala velmi pozitivně.

Zdroj: Vlastní nápad autorky práce

7.3 Metodický list č. 3: Otisknutí článku - cenzura

Téma činnosti: Demokracie – principy a podoby, občanská práva a povinnosti, lidská práva porušování a ochrana lidských práv

Cílová skupina: Studenti třetího ročníku/septimy

Cíle z RVP G: Student vyloží podstatu demokracie, odliší ji od nedemokratických forem řízení sociálních skupin a státu, porovná postavení občana v demokratickém a totalitním státě, obhajuje svá lidská práva, respektuje lidská práva druhých lidí a uvážlivě vystupuje proti jejich porušování, zvládá komunikaci ve styku s úřady.

Klíčové kompetence: Kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence k řešení problému

Metoda: Metoda názorně demonstrační

Organizační forma: Skupinová

Pomůcky: Průkazy SSM (Svaz socialistické mládeže)

Čas: 10 minut

Průběh aktivity: Na úřadě na studenty již bude čekat předem domluvený úředník, který je zastaví ihned po vkročení do hlavních dveří. Zeptá se jich, co potřebují, a studenti mu vysvětlí, že uběhlo dvacet let od doby, kdy se na protest proti invazi vojsk Varšavské smlouvy upálil student Jan Palach, a oni by chtěli sepsáním článku o něm tento hrdinský čin připomenout. Úředník si článek přečte a nechá studenty, aby se mu legitimovali. Ti mu předloží své občanské průkazy, úředník jim ale vysvětlí, že s těmito průkazy totožnosti v této době neobstojí a rozdá jim průkazy SSM (Svaz socialistické mládeže). Poté dodá, že článek v žádném případě neotisknou a že mohou být rádi, že z toho nebudou mít žádné další problémy. Studenti se tedy vydají s nepořízenou na další stanoviště.

Reflexe: Po příchodu na Městský úřad v Litomyšli se jedna ze studentek šla zeptat paní na recepci, na koho se má obrátit, když chce otisknout článek do místního periodika. Paní na recepci byla samozřejmě o všem informovaná a věděla, že má zavolat předem domluveného úředníka, který na úřadě pracuje jako tajemník. Když přišel, vyslechl studenty, zjistil, co potřebují, a článek o Janu Palachovi si přečetl. Studenti se mu měli legitimovat, ale jelikož jsme byli v době roku 1989, úředník se nespokojil s jejich občanskými průkazy a podle jejich jmen jim rozdál průkazy SSM, které jsem mu předem připravila. V tento moment jsem na studentech viděla velké překvapení, podle mě v tu chvíli začali celý projekt brát vážně a opravdově. Byli zaražení, že úředník má ty průkazy, o kterých se také mluvilo ve filmu na začátku, navíc s jejich jmény, a hned se mě ptali, zda si je po skončení projektového vyučování budou moci ponechat. Po úředníkově odmítnutí otištění článku bylo na studentech vidět zklamání, ale zároveň zapálení pro další aktivity.

Aktivita má opět svá organizační úskalí. Nejen nutnost domluvit aktéry na úřadě, ale také nutnost brát zřetel na úřední hodiny, po které je úřad veřejnosti otevřen. Je také potřeba dopředu znát seznam jmen studentů, kteří se projektu zúčastní, aby jim mohly být připraveny průkazy SSM.

Přesto všechno bych tuto aktivitu (ze svého pohledu) hodnotila asi nejkladněji. Myslím, že dobře splnila cíl, a sice ukázat dobovou cenzuru tisku; studenti též museli komunikovat na úřadě, obhajovat svůj úkol a smířit se s neúspěchem.

Zdroj: Vlastní nápad autorky práce

7. 4 Metodický list č. 4: Práce v knihovně, samizdatová činnost

Téma činnosti: Lidská práva – zakotvení lidských práv v dokumentech

Cílová skupina: Studenti třetího ročníku/septimy

Cíle z RVP G: Student obhajuje svá lidská práva, respektuje lidská práva druhých lidí a uvážlivě vystupuje proti jejich porušování, vyloží podstatu demokracie, odliší ji od nedemokratických forem řízení sociálních skupin a státu, porovná postavení občana v demokratickém a totalitním státě.

Klíčové kompetence: Kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence k řešení problému

Metoda: Metoda slovní – práce s textem, metoda praktická

Organizační forma: Skupinová

Pomůcky: Upravený text „Několika vět“ (viz příloha B), indicie ke knihám (viz příloha B), vynechaný text na kartičkách (viz příloha B), uhlový papír, fixy, papíry

Čas: 30 minut

Průběh aktivity: S pomocí mapy se studenti dostanou na třetí stanoviště, které se nachází v Městské knihovně Litomyšl. Paní knihovnice jim zde řeknou, že jim v jejich snažení rády pomůžou, ale že to studenti nebudou mít tak úplně jednoduché. Rozdají jim text petice Několik vět (i o ní se studenti dozvěděli ve filmu), budou v něm však vynechaná místa. Úkol studentů bude pomocí indicií nalézt v knihovně čtyři knihy, konkrétně se jedná o Žert od Milana Kundery, Hrabalovy Ostře sledované vlaky, Zbabělce od Josefa Škvoreckého a Fuksova Pana Theodora Mundstocka, v nichž budou založeny kartičky s textem z vynechaných míst petice Několik vět. Studenti text doplní. Až ho budou mít kompletní, opět vystane otázka, jak dokument rozmnožit mezi litomyšlské obyvatele. Obdrží tedy uhlový papír, tzv. „kopírák“, a vyzkouší si, jak zakázaní literáti množili svoje knihy. Až budou s prací hotoví, paní knihovnice si texty vezmou a slíbí, že je budou předávat občanům, kteří si přijdou zapůjčit knihy.

Reflexe: Po příchodu do knihovny byli studenti obeznámeni s úkolem, který zde měli plnit. Dostali text petice Několik vět, o němž již věděli z filmu. Text byl mnou ale záměrně upraven a chyběly v něm jisté pasáže. Studenti obdrželi rovněž indicie, které je měly odkázat ke knihám; ty měli v knihovně vyhledat, v každé z nich najít kartičku s vynechaným textem a text petice Několik vět zkompletovat.

Na tomto stanovišti projektu byla velmi náročná přípravná fáze. Když jsem s knihovnicemi domlouvala spolupráci a vyhledávala knihy, do kterých dám kartičky s textem petice Několik vět, musela jsem vybrat ty knihy, které mají dva a více dostupných výtisků, aby byla malá pravděpodobnost, že si někdo knihu do druhého dne půjčí a studenti pak kartičku nebudou moct najít. Zde by tedy mohl nastat problém. Dalším problémem se ukázal být samotný výběr knih, které studenti hledali. Aktéry projektu byli studenti třetího ročníku, já jsem ale zvolila literární autory, kteří se v učivu probírají až v druhém pololetí čtvrtého ročníku, stu-

denti tak měli s některými indiciemi problém a nepoznali podle nich knihu. Také když jsem zpětně přemýšlela o výběru knih, viděla jsem v něm jistou nesmyslnost. Záměrně jsem vybírala literáty, kteří byli v době komunismu v oficiální literatuře zakázáni, nenapadlo mě však, že pak by ovšem v roce 1989 neměli být dostupní v městské knihovně. Výběr knih tedy při další realizaci projektu upravím.

Velmi kladně hodnotím aktivitu přepisování textu pomocí uhlového papíru. Studenti nejprve navrhovali, že text přeci mohou vytisknout, byli ale poučení o skutečně možných způsobech množení textu v té době. Vyzdvihla bych propojení společenskovedního projektu s dalšími výukovými předměty, zde nejen s dějepísem, ale také s českým jazykem a literaturou.

Zdroj: Vlastní nápad autorky práce

7. 5 Metodický list č. 5: Návštěva kostela, šíření článku o Janu Palachovi

Téma činnosti: Demokracie – principy a podoby, občanská práva a povinnosti, podstata občanské společnosti, lidská práva – porušování a ochrana lidských práv

Cílová skupina: Studenti třetího ročníku/septimy

Cíle z RVP G: Student vyloží podstatu demokracie, odliší ji od nedemokratických forem řízení sociálních skupin a státu, porovná postavení občana v demokratickém a totalitním státě, obhajuje svá lidská práva, respektuje lidská práva druhých lidí a uvážlivě vystupuje proti jejich porušování.

Klíčové kompetence: Kompetence k řešení problému, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

Metoda: Situační metoda

Organizační forma: Skupinová

Pomůcky: -

Čas: 10 minut

Průběh aktivity: Předposlední stanoviště zakreslené na mapě zavede studenty do Piaristického chrámu v Litomyšli. Zde na ně bude čekat místní farář, který

bude velmi ochotný pomoci jim v jejich činnosti. Studenti mu dají článek o Janu Palachovi a on jim slíbí, že ho vloží do modlitebních knížek a bude jej rozdávat věřícím. Najednou je ale v kostele spatří předem domluvený člověk, občan, který bude v běžném oblečení a bude tu představovat udavače, pohrozí jim, že pokud ještě někdy do kostela zavítají, budou mít velké problémy ve škole a nemuseli by odmaturovat. To bude poslední impuls pro studenty, kteří již s demonstrací nebudou chtít dále otálet.

Reflexe: Tato aktivita sloužila především k uvědomění si toho, proč zrovna kněz místního kostela je v době totality tolik ochotný studentům pomoci v jejich úkolu; následná zinscenovaná scéna s údajným udavačem měla ukázat, jak nesnadné bylo v době komunismu kostely navštěvovat. Jak se ukázalo, organizace tohoto stanoviště projektu byla opět náročná: úskalím by mohla být neochota příslušných aktérů sehrát domluvenou scénku; problém by mohl také nastat, kdyby byl kostel z nějakého důvodu uzavřen. V tomto případě by se ale cesta projektu mohla situaci přizpůsobit a směřovat do jiného kostela, kterých Litomyšl nabízí více.

V den testování se vše vydařilo a aktivita podle mého mínění splnila svůj cíl. Studenti díky situaci vnímali činnost opravdově a to v nich opět vzbudilo aktivitu a zájem.

Zdroj: Vlastní nápad autorky práce

7. 6 Metodický list č. 6: Demonstrace

Téma činnosti: Demokracie – principy a podoby, občanská práva a povinnosti, lidská práva – porušování a ochrana lidských práv

Cílová skupina: Studenti třetího ročníku/septimy

Cíle z RVP G: Student uvede příklady, jak může občan ovlivňovat společenské dění v obci a ve státě a jakým způsobem může přispívat k řešení záležitostí týkajících se veřejného zájmu, obhájí svá lidská práva, respektuje lidská práva druhých lidí a uvážlivě vystupuje proti jejich porušování.

Klíčové kompetence: Kompetence sociální a personální, kompetence komunikační, kompetence občanská

Metoda: Metoda názorně demonstrační, praktická – výtvarné práce, inscenační metoda

Organizační forma: Skupinová

Pomůcky: Fixy, plátno, dřevěné laťky, plakáty, dobové materiály, nůžky

Čas: 45 minut

Průběh aktivity: Poslední bod na mapě prozradí studentům, že se opět vrátí do školicího centra Školy na zámku. Tam jim sdělím, že občané Litomyšle se již začínají shromažďovat, úkolem studentů je vyrobit demonstrační transparenty. Jak budou vypadat, bude ponecháno na samotných studentech. Jako inspirace jim mohou posloužit dobové plakáty, které rozmístím a vyvěším v místnosti, a především vlastní zážitek z jejich cesty po litomyšlských institucích. Vedle zámku v Litomyšli se nachází náměstí Václava Havla, kde si studenti vyzkouší, jaké to je opravdu demonstrovat.

Reflexe: Posledním bodem na mapě cesty byl opět zámek v Litomyšli, přesněji školicí místnost Školy na zámku v areálu zámku, kde celé projektové vyučování započalo. Místnost byla vyzdobena dobovými plakáty z období sametové revoluce. Studentům bylo sděleno, že jejich úsilí mělo smysl a občané Litomyšle se již chystají vyjít do ulic a demonstrovat proti totalitnímu režimu. Sami byli vyzváni, aby se na demonstraci připravili a vyrobili si svoje vlastní transparenty. Dostali k tomu potřebný materiál - fixy, bílá prostěradla, dřevěné tyčky, nůžky apod. V pojetí transparentů dostali naprosto volnou ruku. Mohli se inspirovat zmiňovanými plakáty, které visely v místnosti, většina studentů ovšem ve svých heslech vycházela z toho, co zažili během cesty po městě. Často tedy psali hesla požadující svobodu projevu, stop cenzuře nebo svobodu náboženství.

Následně jsme vyšli ven a studenti si na vlastní kůži vyzkoušeli demonstrovat. Cinkali klíči, provolávali hesla, z mého pohledu to byl velmi silný zážitek a všichni přítomní se do situace opravdu vžili. Poté jsme došli na malé prostranství před vchodem do areálu zámku, které je pojmenováno jako náměstí Václava Havla a nachází se zde také po něm pojmenovaná lavička, u níž se všichni účastníci vyfotili. Stejně tak učinili ve sklepení zámku, kde je uloženo srdce Václava Havla. Jedná se o plastiku ve tvaru otevřeného srdce, která vznikla k uctění jeho památ-

ky. Byl na ni použit vosk z tisíců nedohořených svíček, které lidé zapalovali po celé České republice jako vzpomínku, když Václav Havel zemřel. I toto místo jsme navštívili a následně jsme si zde chvíli spontánně povídali o této osobnosti našich novodobých dějin. Především o tom, jak je spjata se sametovou revolucí.

Celá tato aktivita se, myslím, velmi povedla. Nenašla jsem zde ani žádná úskalí či možné problémy. Snad jen to, že vyučující, který projekt vede, musí být dobře připraven, mít o dané problematice vědomosti a informace, neboť studenti se hodně vyptávali a bylo vidět, že se o dané téma opravdu zajímají.

Zdroj: Vlastní nápad autorky práce

7. 7 Metodický list č. 7: Výroba informačních panelů

Téma činnosti: Přehled základních ustanovení demokracie – principy a podoby; občanská práva a povinnosti, podstata občanské společnosti, lidská práva – porušování a ochrana lidských práv, ideologie

Cílová skupina: Studenti třetího ročníku/septimy

Cíle z RVP G: Student vyloží podstatu demokracie, odliší ji od nedemokratických forem řízení sociálních skupin a státu, porovná postavení občana v demokratickém a totalitním státě, uvede příklady, jak může občan ovlivňovat společenské dění v obci a ve státě a jakým způsobem může přispívat k řešení záležitostí týkajících se veřejného zájmu, obhájí svá lidská práva, respektuje lidská práva druhých lidí a uvážlivě vystupuje proti jejich porušování.

Klíčové kompetence: Kompetence k učení, kompetence k řešení problému, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanská

Metoda: Metoda praktická – grafické a výtvarné práce, metoda slovní, kooperativní metoda

Organizační forma: Skupinová

Pomůcky: Velké papíry, fixy, barevné papíry, pastelky, nůžky, lepidlo

Čas: 4 hodiny

Průběh aktivity: Po skončení první části projektu bude studentům nastíněna také jeho druhá část. Nyní bude jejich úkolem zjistit, jak se opravdu v roce 1989

v Litomyšli sametová revoluce odehrála. Vytvoří skupinky po 4 – 6 lidech. Bude jen na nich, zda k informacím využijí knihu Martina Boštíka – Sametová revoluce v Litomyšli, kterou naleznou v místní knihovně, nebo zda využijí vzpomínky nějakého pamětníka, či zapátrají v materiálech a dobových fotografiích v místním archivu. Cílem bude vytvoření informačního panelu, který budou studenti následně prezentovat před ostatními spolužáky.

Reflexe: Tato aktivita v den testování projektového vyučování neproběhla, a to proto, že mi to vyučující studentů z časových důvodů již nemohla umožnit. Přesněji řečeno: vedení školy uvolnilo třídu pouze na odpoledne (od jedné hodiny do čtyř), a tudíž nebylo možné vše stihnout. Je to velká škoda. Provést reflexi této aktivity nelze, ale nic to nemění na tom, že aktivita tvoří nedílnou součást projektu. V rámci budoucí nabídky Školy na zámku bude projekt nabízen jako cíleně jednodenní, a tedy škola, která se tohoto projektového vyučování zúčastní, bude s touto časovou dotací počítat.

Cílem aktivity je především dovést studenty k tomu, že budou schopni si potřebná fakta sami obstarat. Naučí se vyhledávat informace v knihovně nebo archivu. Z projektu vznikne výstup v podobě informačního panelu o sametové revoluci v Litomyšli, který budou studenti prezentovat a vyučující hodnotit. Jde o to se zamyslet nad tím, jak se do menších měst dostávalo povědomí o situaci v hlavním městě, s jakou rychlostí se občané po republice dozvídali o počínajících demonstracích v Praze. Aktivita by navíc měla ve studentech vzbudit zvědavost, jak revoluce probíhala v jejich místě bydliště, a po příjezdu domů je inspirovat k vlastnímu pátrání.

Zdroj: Vlastní nápad autorky práce

8 HODNOCENÍ PROJEKTOVÉHO VYUČOVÁNÍ

8.1 Hodnocení učitele Mgr. Hany Honzíkové

Studenti 3. ročníku se v rámci výuky základů společenských věd, dějepisu a literatury zúčastnili projektu, který pro ně připravila studentka Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové paní Eliška Hašková. Její projekt PO STOPÁCH SAMETOVÉ REVOLUCE V LITOMYŠLI navazoval na tematické celky ve výuce ČJ, ZSV a De v rámci ŠVP. Studenti tak měli možnost si formou projektové činnosti doplnit a rozšířit znalosti o této problematice.

Projektový den byl zahájen promítáním filmu Z DENÍKU IVANY A., který jako součást projektu JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH distribuuje organizace Člověk v tísni. Studenti s opravdu velkým zájmem zhlédli autentickou výpověď formou deníku fiktivní účastnice událostí v roce 1989. Sledovali film, obklopeni dobovými hesly na plakátech. Pohledem jejich vrstevnice vnímali dobu, která předcházela sametové revoluci. Považují za velmi vhodné, že se měli možnost vcítit do pocitů tehdejší mladé generace. Zajímavým rysem filmu byla spojitost dějinných událostí. Studenti si tak uvědomili historické souvislosti – Vítězný únor 1948, vpád ruských vojsk v roce 1968, upálení Jana Palacha apod. Zároveň si oživila jména, fakta a pojmy – např. Klement Gottwald, Jan Palach, perestrojka, Několik vět apod. Mnoho z toho, co se ve filmu dozvěděli, měli možnost později použít při realizaci projektu.

Všichni se náhle ocitli v listopadových dnech roku 1989. Přišly na řadu úkoly, studenti se rozdělili do neformálních skupin, ve kterých začali spontánně spolupracovat. Snadno se zorientovali v mapce města, své město, kde studují, dobře znají. Podle mého názoru je velmi vhodné, že autorka do svého projektu zahrнула významné instituce města Litomyše – Zámecké návrší, Městský úřad, Městskou knihovnu, Klášter. Při tvorbě článku studenti projeví svoji tvořivost, především si uvědomili, za jakým účelem byl napsán.

Velmi mě zaujalo propojení historie, základů společenských věd a literatury. Jako učitelka českého jazyka a literatury oceňuji, že součástí plnění úkolů byla práce s díly literárních autorů dané doby. Problém je ovšem v tom, že učivo o

české literatuře 2. poloviny 20. století je v rámci ŠVP probíráno až ve 4. ročníku studia. Na některé otázky tedy reagovalo jen několik studentů, kteří se o literaturu blíže zajímají.

Za zajímavý moment považuji ukázkou samizdatové tvorby – šíření tiskopisů pomocí uhlového papíru. Pro mnohé studenty to byla opravdu velmi zajímavá zkušenost.

Líbil se mi velmi příjemný projev autorky projektu. Dokázala nenásilnou formou studenty zaujmout a získat jejich zájem o danou problematiku. Domnívám se, že tento projekt by byl vítaným zpestřením výuky.

8. 2 Hodnocení učitele Mgr. Šárky Kadidlové

Studentka Eliška Hašková vytvořila projekt, který má studentům třetího ročníku středních škol přibližovat sametovou revoluci v Praze i v Litomyšli. Studentka prostřednictvím poutavého filmu přenesla žáky do roku 1989 a vybídla je, aby se pokusili sametovou revoluci rozpoutat i v Litomyšli. Žáci postupovali dle přehledných map po Litomyšli a na stanovištích plnili zajímavé úkoly.

Na projektu se mi velice líbil způsob, jakým Eliška Hašková přiblížila žákům dobu komunismu a průběh sametové revoluce. Film, který vybrala ke zhlédnutí, byl vlastně deníkovým záznamem studentky, která byla ve stejném věku jako žáci účastníci se projektu. Film žáky velice zaujal a sami ho hodnotili velmi kladně.

Nápadité bylo také rozmístění stanovišť po celém městě. Žáci tak museli plnit úkoly například na Městském úřadu v Litomyšli, ve škole či v knihovně. Na stanovištích na ně čekali opravdoví zaměstnanci daných institucí. To činilo celý projekt opravdovějším a žáci se tak mohli lépe vcítit do role studentů z roku 1989.

Vyzdvihla bych také úkoly, které žáci na stanovištích museli plnit. Vžili se tak například do role disidentů a prepisovali prohlášení Několik vět pomocí uhlových papírů. Vytvářeli článek, ve kterém měli připomenout občanům Litomyšle úmrtí Jana Palacha.

Autorka projektu se také záměrně postarala o drobné nezmary, tedy překážky, které znesnadňovaly žákům práci. Na městském úřadu odmítli žákům vytisknout článek připomínající úmrtí Jana Palacha. Článek tak žáci zužitkovali až na posledním stanovišti, kde ho přenechali faráři. Studentka také využila dobových rekvizit pro ozvláštnění celého projektu. Žáci tak na městském úřadu dostali průkazy SSM, aby mohli prokazovat svoji totožnost. Místnost, ve které vytvářeli transparenty, byla vyzdobena plakáty Občanského fóra, fotkami Václava Havla apod.

Studentka Eliška Hašková tak ve svém projektu jistě splnila všechny náležitosti, které mají ve správně vytvořeném projektu být. Dané téma, tj. sametovou revoluci, postihla komplexně. Využila rozmanitých výukovým forem i metod. Projekt žáky bavil, všili se do rolí studentů z roku 1989.

8. 3 Celkové zhodnocení autorky projektu

Dne 14. 3. 2017 se uskutečnilo testování projektového vyučování PO STOPÁCH SAMETOVÉ REVOLUCE V LITOMYŠLI. Nejprve se studenti shromáždili ve školicím centru Školy na zámku, kde byli přivítáni, a posléze zhlédli film „Z deníku Ivany A.“, který mapuje události roku 1989 očima středoškolské studentky formou deníkových záznamů. Následně byli informováni o hlavní myšlence celého projektu. Měli se přenést do roku 1989, ve filmu viděli, jak studentstvo v Praze započalo demonstrovat proti stávajícímu totalitnímu režimu, a jejich úkolem bylo o této situaci informovat také litomyšlské občany a tím je přinutit, aby i oni vyšli protestovat do ulic. Studenti obdrželi mapu cesty, která je navedla na několik stanovišť po městě, kde se možná dočkají pomoci...

Jejich kroky vedly do Základní školy v Litomyšli, kde pod vedením učitele dějepisu sepsali článek o Janu Palachovi, který dále chtěli nechat otisknout na místním úřadě. To jim ale povolaný úředník neumožnil a navíc jim po výzvě k legitimování rozdal členské průkazy Svazu socialistické mládeže. Na dalším stanovišti, v Městské knihovně v Litomyšli, nejprve pomocí indicií hledali uložené knihy, v nichž se nacházel chybějící text doplňující petici Několik vět. Text posléze rozmnožili pomocí uhlového papíru a předali knihovnicím s tím, aby jej šířily mezi návštěvníky knihovny. Dalším bodem na jejich mapě byl kostel, kde zdejší-

mu faráři předali článek o Janu Palachovi, ten ho ukryl do modlitebních knížek. Poté byli studenti vyzváni k okamžitému opuštění kostela a napomenuti od domluveného člověka představujícího udavače. Když se vrátili do školicího centra, vyrobili si zde transparenty, s nimiž na náměstí Václava Havla uspořádali a zažili „opravdovou“ demonstraci.

Poslední aktivita, výroba informačních panelů, již v testování neproběhla. V programové nabídce Školy na zámku, kde bude projekt nabízen, nicméně bude součástí programu.

Celý projekt hodnotím kladně. Většina aktivit se povedla, drobné problémy a možná úskalí byly popsány v jednotlivých metodických listech výše.

ZÁVĚR

V teoretické části diplomové práce byl nejprve popsán současný vzdělávací systém a pojetí výuky Občanského a společenskovedního základu vycházející z rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia.

Následná kapitola pojednávala o výukových metodách. Nejprve byly představeny definice výukové metody od několika autorů zabývajících se touto problematikou, poté byla zpracována klasifikace výukových metod klasických a inovativních.

Stěžejní kapitola práce se věnovala jedné z inovativních metod – projektové metodě. Po vymezení pojmu byla zpracována historie a vývoj projektového vyučování, v dalších podkapitolách byl pomocí odborných publikací popsán význam této metody při osvojování si vědomostí a dovedností a také možné problémy a úskalí při realizaci. Práce se také zabývala tématem zavedení projektového vyučování do výuky a typologií projektů dle jednotlivých kritérií.

Z názvu diplomové práce vyplývá, že projektové vyučování bylo realizováno v mimoškolní organizaci. V práci tedy byla popsána instituce Škola na zámku, která nabízí propojení zážitkové pedagogiky a jedinečného místa Zámeckého návrší v Litomyšli a pod jejíž záštitou program vznikl a byl realizován.

V praktické části bylo popsáno projektové vyučování, které pro účely této diplomové práce vzniklo. Pomocí metodických listů byl projekt rozplánován a jednotlivé aktivity v něm detailně rozebrány. Projekt se testoval se třídou třetího ročníku gymnázia a dvěma učitelkami, které se projektového vyučování účastnily, obecně zhodnocen.

Budu velmi ráda, když projekt PO STOPÁCH SAMETOVÉ REVOLUCE V LITOMYŠLI nezůstane pouze na papíře této diplomové práce, ale bude v budoucnu zařazen do stálé programové nabídky mimoškolní organizace Školy na zámku, kde se ho bude moci zúčastnit jakákoli střední škola z celé České republiky, která si kromě nového poznání přijede do Litomyšle vychutnat krásy tohoto mimořádného města.

Zabývat se tématem projektového vyučování bylo pro mne velmi zajímavé a ráda bych získané odborné poznatky efektivně zúročila při své budoucí profesní praxi. Jako učitelka základů společenských věd a českého jazyka bych chtěla používat tradiční i inovativní výukové metody, neboť se domnívám, že kombinace klasického a moderního vyučování je cestou ke správnému vzdělávání. Určitě do své výuky zahrnu projektovou metodu a tím nabídnu studentům nový rozměr osvojení si poznatků a dovedností, který jistě pozitivně ocení.

POUŽITÉ ZDROJE

Tištěné publikace

DÖMISCHOVÁ, Ivona. *Projektová výuka. Moderní strategie vzdělávání v České republice a německy mluvících zemích*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2011. ISBN 978-80-244-2915-1.

DVOŘÁKOVÁ, Markéta. *Projektové vyučování v české škole: vývoj, inspirace, současné problémy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Karolinum, 2009. ISBN 987-80-246-1620-9.

HANUŠ, Radek. *Zážitkově pedagogické učení*. Havlíčkův Brod: Tiskárny Havlíčkův Brod a. s., 2009. ISBN 978-80-247-2816-2.

KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Jak vnímají a prožívají projektové vyučování žáci a učitelé?* In *Sociální a kulturní souvislosti výchovy a vzdělávání*. Sborník 11. konference ČAPV Brno. Brno: Paido, 2003.

KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2006. ISBN 80-210-4142-0.

MAŇÁK, Josef; ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

MOJŽÍŠEK, Lubomír. *Vyučovací metody*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

NOVOTNÝ, Jan. *Projektová výuka a aspekty tvořivosti v edukačním procesu*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2012. ISBN 978-80-7414-431-8.

PELÁNEK, Radek. *Příručka instruktora zážitkových akcí*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-353-6.

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 3. vydání. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.

SLEJŠKOVÁ, Lucie a kol. *Škola zážitkem*. Praha: Prázdninová škola Lipnice – OutwardBound o. s., 2011. ISBN 978-80-260-1046-3.

SVOBODOVÁ, Radka; Branislav LACKO a Ondřej CINGL. *Projektové řízení a projektové vyučování: aneb Jak na výukové projekty podle zásad projektového řízení*. Choceň: PM CONSULTING, 2010. ISBN 978-80-254-8174-5.

ŠTEFLOVÁ, Jana. *Projekty nejsou ve škole pro parádu*. Praha: Učitelství noviny, roč. 106, č. 27. s. 10 – 11, 2003. ISSN 1211 – 6858.

ŠVEC, Vlastimil. *Sebereflexe v pedagogické činnosti učitele*. Brno: PF MU, 1997.

TOMEČEK, Slavoj. *Metodika výuky základů společenských věd na středních školách z pohledu pedagogické praxe- náměty pro začínajícího učitele*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. ISBN 978-80-7368-880-6.

TOMKOVÁ, Anna a kol. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-527-1.

VALENTA, Josef a kol. *Projektová metoda – přesahy minulosti a současnosti*. In *Pohledy. Projektová metoda ve škole a za školou*. Praha: IPOS ARTAMA, 1993. ISBN 80-7068-066-0.

ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice*. Praha: GradaPublishing, a. s., 2012. ISBN 978-80-247-4100-0.

Elektronické zdroje

Jeden svět na školách [online]. Člověk v tísni, o. p. s. [cit. 2017 – 03 - 10]. Dostupné z <https://www.jsns.cz/lekce/15649-1989-z-deniku-ivany-a>

Metodický portál RVP [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/K/Kompetence_u%C4%8Dit_ele

Metodický portál RVP [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/g/596/POJETI-VZDELAVACIHO-OBORU-OBCANSKY-A-SPOLECENSKOVEDNI-ZAKLAD-V-RVP-GV.html/>

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: [file:///C:/Users/U%C5%BEivatel/Downloads/RVP_gymnazia%20\(6\).pdf](file:///C:/Users/U%C5%BEivatel/Downloads/RVP_gymnazia%20(6).pdf)

Škola na zámku [online]. [cit. 2017-02-18]. Dostupné z: <http://www.skolanazamku.cz/>

Použité obrázky a materiály

Jan Palach [online]. [cit. 2017 – 13 - 03]. Dostupné z <http://www.ilclubdellibro.it/rubrica-letteraria/703-dentro-il-libro-la-primavera-di-praga-secondo-guccini.html>

Mapa cesty [online]. [cit. 2017 – 13 - 03]. Dostupné z <https://mapy.cz/zakladni?x=16.3115650&y=49.8707623&z=16>. Upraveno v programu Malování.

Ostře sledované vlaky [online]. [cit. 2017 – 13 - 03]. Dostupné z [https://cs.wikipedia.org/wiki/Ost%C5%99e_sledovan%C3%A9_vlaky_\(novela\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Ost%C5%99e_sledovan%C3%A9_vlaky_(novela)). Použito část textu.

Pan Theodor Mundstock [online]. [cit. 2017 – 13 - 03]. Dostupné z https://cs.wikipedia.org/wiki/Pan_Theodor_Mundstock. Použito část textu.

Petice Několik vět [online]. [cit. 2017 – 12 - 03]. Dostupné z http://www.totalita.cz/txt/txt_nvett.php

Plakáty sametové revoluce [online]. [cit. 2017 – 12 - 03]. Dostupné z <https://www.jsns.cz/lekce/15649-1989-z-deniku-ivany-a>

Zbabělci [online]. [cit. 2017 – 13 - 03]. Dostupné z <https://cs.wikipedia.org/wiki/Zbab%C4%9Bci>. Použito část textu.

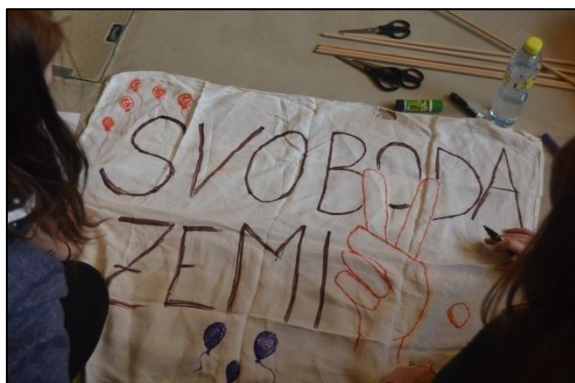
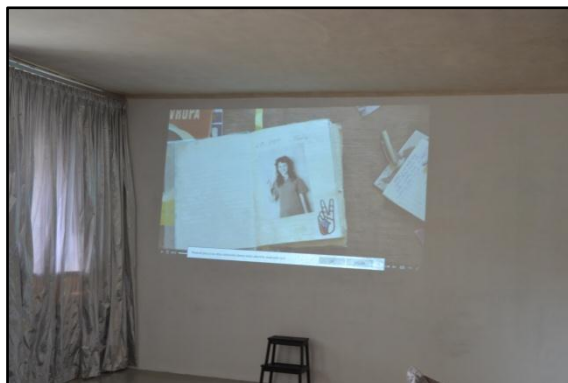
Žert [online]. [cit. 2017 – 13 - 03]. Dostupné z [https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDert_\(rom%C3%A1n\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDert_(rom%C3%A1n)). Použito část textu.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Fotografie z projektového vyučování

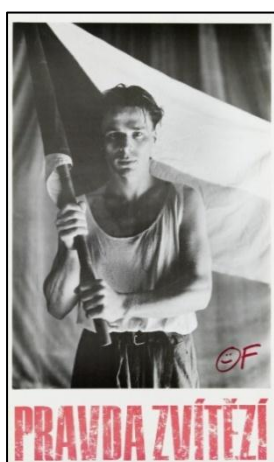
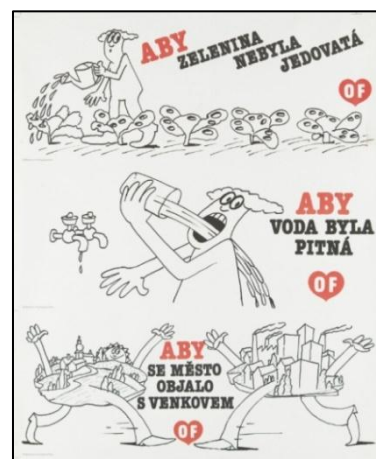
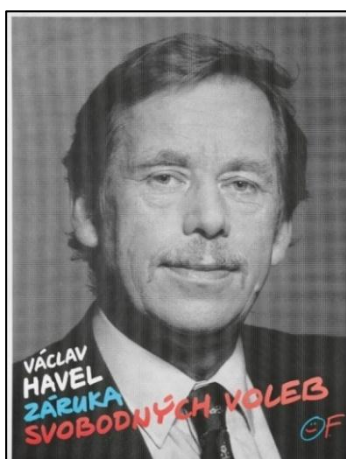
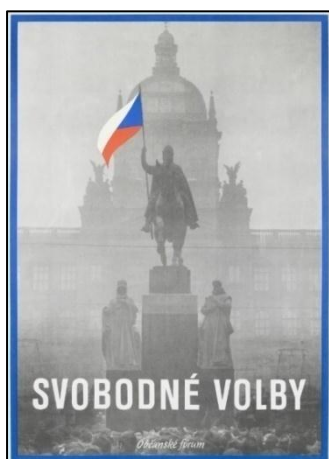
Příloha B: Použité obrázky a materiály

Příloha A - Fotografie z projektového vyučování

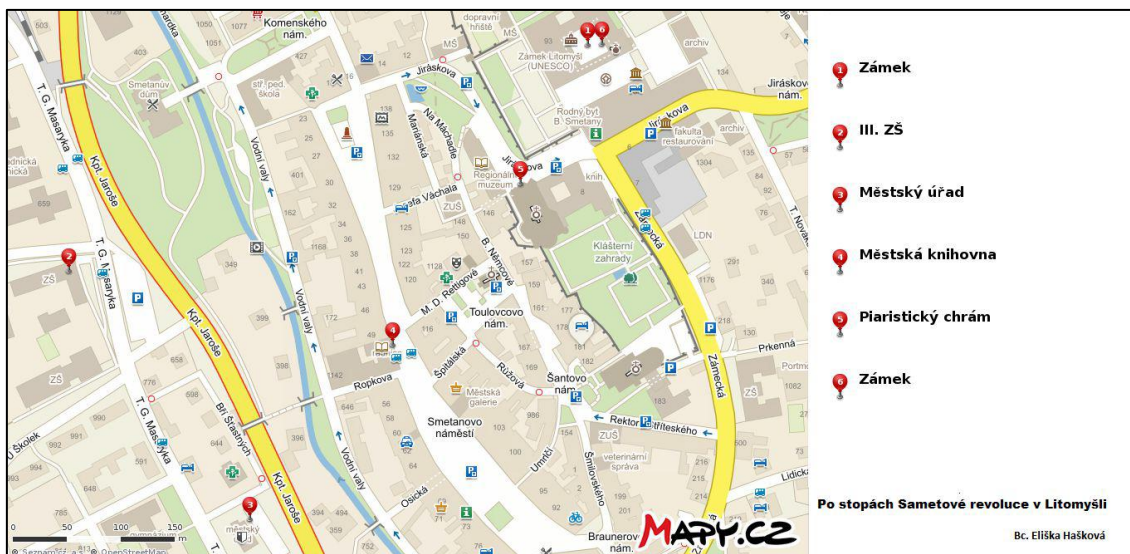

Příloha B: Použité materiály a obrázky

(<https://www.jsns.cz/lekce/15649-1989-z-deniku-ivany-a>)

Mapa cesty projektu

(<https://mapy.cz/zakladni?x=16.3101707&y=49.8709434&z=17>, upraveno v programu Malování)

Text petice Několik vět

První měsíce roku 1989 znovu a jasně ukázaly, že i když se současné československé vedení velmi často zaklíná slovy přestavba a demokratizace, ve skutečnosti se dost zoufale vzpírá všemu, co demokracii vytváří nebo jí alespoň vzdáleně připomíná. Petice a iniciativy občanů, které samo nezorganizovalo, odmítá jako nátlakové akce, pokojná lidová shromáždění rozhání, do přípravy nových zákonů nedovoľuje veřejnosti mluvit.

Tytéž měsíce však zároveň ukázaly, že občanská veřejnost se už vymaňuje z letargie a že stále víc lidí má odvalu veřejně projevit svou touhu po společenských změnách. Pohyb ve společnosti se tak začíná stále povážlivěji srážet s nehybností moci, roste společenské napětí a začíná hrozit nebezpečí otevřené krize. Takovou krizi si nikdo z nás nepřeje. Proto vyzýváme vedení naší země, aby pochopilo, že nadešel čas ke skutečným a důkladným systémovým změnám a že tyto změny jsou svobodná a demokratická diskuse. Prvním krokem k jakýmkoli smysluplným změnám, novou ústavou počínaje a ekonomickou reformou konče, musí tedy být změna společenského klimatu v naší zemi, do kterého se musí

vrátit duch svobody, důvěry, tolerance a plurality. Podle našeho názoru je k tomu třeba:

1) Aby byli okamžitě propuštěni všichni političtí vězňové.

2) Aby přestala být omezována svoboda shromažďovací.

3) Aby přestaly být kriminalizovány a pronásledovány různé nezávislé iniciativy a začaly být konečně chápány i vládou jako to, čím v očích veřejnosti už dávno jsou, totiž jako přirozená součást veřejného života a legitimní výraz jeho různotvárnosti. Zároveň by neměly být kladeny překážky vznikání nových občanských hnutí, včetně nezávislých odborů, svazů a spolků.

4) Aby byly sdělovací prostředky i veškerá kulturní činnost zbaveny všech forem politické manipulace a předběžné i následné skryté cenzury a otevřeny svobodné výměně názorů a aby byly legalizovány sdělovací prostředky, působící dosud nezávisle na oficiálních strukturách.

5) Aby byly respektovány oprávněné požadavky všech věřících občanů.

6) Aby byly všechny chystané a uskutečňované projekty, které mají natrvalo změnit životní prostředí v naší zemi a předurčit tak život budoucích generací, neodkladně předloženy k všestrannému posouzení odborníkům a veřejnosti.

7) Aby byla zahájena svobodná diskuse nejen o padesátých letech, ale i o Pražském jaru, invazi pěti států Varšavské smlouvy a následné normalizaci. Je smutné, že zatímco v některých zemích, jejichž armády tehdy do československého vývoje zasáhly, se dnes už o tomto tématu začíná věcně diskutovat, u nás je to stále ještě velké tabu, a to jen proto, aby nemuseli odstoupit ti lidé z politického a státního vedení, kteří jsou odpovědní za dvacetileté upadání všech oblastí společenského života u nás.

Každý, kdo s tímto stanoviskem souhlasí, je může podpořit svým podpisem.

Vládu vyzýváme, aby s ním nenaložila tak, jak je dosud zvyklá s nepohodlnými názory nakládat. Zasadila by tím osudovou ránu nadějím, jimiž jsme vedeni, totiž nadějím na skutečný společenský dialog jako jediné možné východisko ze slepé uličky, v níž se dnes Československo nalézá.

(http://www.totalita.cz/txt/txt_nvett.php)

Kartičky do knížek

(...) čím v očích veřejnosti už dávno jsou, totiž jako přirozená součást veřejného života a legitimní výraz jeho různotvárnosti.

(...) a otevřeny svobodné výměně názorů

(...) diskuse nejen o padesátých letech, ale i o Pražském jaru, invazi pěti států Varšavské

(...) je může podpořit svým podpisem.

Vynechaný text petice Několik vět

První měsíce roku 1989 znovu a jasně ukázaly, že i když se současné československé vedení velmi často zaklíná slovy přestavba a demokratizace, ve skutečnosti se dost zoufale vzpírá všemu, co demokracii vytváří nebo ji alespoň vzdáleně připomíná. Petice a iniciativy občanů, které samo nezorganizovalo, odmítá jako nátlakové akce, pokojná lidová shromáždění rozhání, do přípravy nových zákonů nedovoluje veřejnosti mluvit.

Tytéž měsíce však zároveň ukázaly, že občanská veřejnost se už vymaňuje z letargie a že stále víc lidí má odvalu veřejně projevit svou touhu po společenských změnách. Pohyb ve společnosti se tak začíná stále povážlivěji srážet s nehybností moci, roste společenské napětí a začíná hrozit nebezpečí otevřené krize. Takovou krizí si nikdo z nás nepřeje. Proto vyzýváme vedení naší země, aby pochopilo, že nadešel čas ke skutečným a důkladným systémovým změnám a že tyto změny jsou svobodná a demokratická diskuse. Prvním krokem k jakýmkoli smysluplným změnám, novou ústavou počínaje a ekonomickou reformou konče,

musí tedy být změna společenského klimatu v naší zemi, do kterého se musí vrátit duch svobody, důvěry, tolerance a plurality. Podle našeho názoru je k tomu třeba:

1) Aby byli okamžitě propuštěni všichni političtí vězňové.

2) Aby přestala být omezována svoboda shromažďovací.

3) Aby přestaly být kriminalizovány a pronásledovány různé nezávislé iniciativy a začaly být konečně chápány i vládou jako to,

.....
.....

.....Zároveň by neměly být kladeny překážky vznikání nových občanských hnutí, včetně nezávislých odborů, svazů a spolků.

4) Aby byly sdělovací prostředky i veškerá kulturní činnost zbaveny všech forem politické manipulace a předběžné i následné skryté

.....
.....a aby byly legalizovány sdělovací prostředky,

působící dosud nezávisle na oficiálních strukturách.

5) Aby byly respektovány oprávněné požadavky všech věřících občanů.

6) Aby byly všechny chystané a uskutečňované projekty, které mají natrvalo změnit životní prostředí v naší zemi a předurčit tak život budoucích generací, neodkladně předloženy k všestrannému posouzení odborníkům a veřejnosti.

7) Aby byla zahájena svobodná

.....
.....smlouvy a následné normalizací. Je

smutné, že zatímco v některých zemích, jejichž armády tehdy do československého vývoje zasáhly, se dnes už o tomto tématu začíná věcně diskutovat, u nás je to stále ještě velké tabu, a to jen proto, aby nemuseli odstoupit ti lidé z politického a státního vedení, kteří jsou odpovědní za dvacetileté upadání všech oblastí společenského života u nás.

Každý, kdo s tímto stanoviskem souhlasí,.....

Vládu vyzýváme, aby s ním nenaložila tak, jak je dosud zvyklá s nepohodlnými názory nakládat. Zasadila by tím osudovou ránu nadějím, jimiž jsme vedeni, totiž nadějím na skutečný společenský dialog jako jediné možné východisko ze slepé uličky, v níž se dnes Československo nalézá.

(Upraveno z http://www.totalita.cz/txt/txt_nvett.php)

Indicie k nalezení knih

První román Milana Kundery napsaný roku 1965. Hlavním hrdinou je Ludvík Jahn.

([https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDert_\[rom%C3%A1n\]](https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDert_[rom%C3%A1n]))

Psychologický román Ladislava Fukse vydaný roku 1963. Příběh pojednává o osudu pražského Žida. Před válkou byl obyčejným pomocníkem v prodejně s provazy, za války je nucen pracovat jako metař. Od doby, kdy byl vyhozen ze své původní práce, prožívá také řadu halucinací a dialogů se svým stínem, kterému říká Mon, způsobených jeho psychickou nemocí – schizofrenií. Protože je sužován možností, že bude transportován do koncentračního tábora, rozhodne se připravit, aby tam dokázal přežít. Proto si s pedantskou pečlivostí hekticky vytváří různé postupy, například trénuje tahání těžkého kufru a jeho správné držení, spí na pryčně, trénuje, jak bude mluvit s dozorcí, moří se hladem a zkouší si i svou vlastní popravu.

(https://cs.wikipedia.org/wiki/Pan_Theodor_Mundstock)

Román napsaný již v roce 1948, vydaný však až o deset let později. Každý den hlavního hrdiny Dannyho Smřického je vylíčen jako samostatná kapitola. Osm dní od pátku 4. května do 11. května je viděno značně subjektivně očima dvacetiletého gymnazisty, který je členem amatérské hudební jazzové skupiny. Jazz je jeho velkou vášní, stejně tak jako dívky, kterým se ze všech sil snaží zalíbit. Konkrétně jde o dlouho-

trvající lásku k Ireně, která ale jeho city neopětuje a chodí s horolezcem Zdeňkem.

(<https://cs.wikipedia.org/wiki/Zbab%C4%9Bci>)

Ústředním tématem Hrabalovy knihy je přechod chlapce v muže v době, kdy druhá světová válka zasahovala do každodenního života běžných lidí a měnila jejich charakter. Příběh se odehrává v protektorátních Čechách za druhé světové války v roce 1945 v prostoru malé železniční stanice.

([https://cs.wikipedia.org/wiki/Ost%C5%99e_sledovan%C3%A9_vlaky_\[novela\]](https://cs.wikipedia.org/wiki/Ost%C5%99e_sledovan%C3%A9_vlaky_[novela]))

(<http://www.ilclubdellibro.it/rubrica-letteraria/703-dentro-il-libro-la-primavera-di-praga-secondo-guccini.html>)